

Kuzey Kıbrıs Hukukunda Yargı Teşkilatı

Aysun Beydola¹

Özet

Kuzey Kıbrıs Yargı teşkilatını konu alan bu çalışmada devletin üç erkenden yargı faaliyetinin önemi hakkında açıklamalarda bulunulmuş, ardından mahkemeler değişik ölçütlere göre tasnif edilerek, görev ve yetki alanları tespit edilmiştir. Bu çalışmada amaç uyumsuzluğun söz konusu olması halinde hangi yargı yolunda bulunan, hangi mahkemeye başvurulabileceğinin tespit edilmesi ve bu mahkemelerin verdiği kararlara karşı hangi mahkemeye başvurulacağı konusunda açık bir bilgi vermektir. Mahkemelere ilişkin yasal düzenlemeler Kuzey Kıbrıs hukukunda değişik yasalarda yerini almıştır. Çalışmamızda ilgili bu yasalar tespit edilmiş, common law sisteminin içtihadilik özelliği nedeniyle yeri geldikçe mahkeme kararlarından faydalanılmıştır. Yargı teşkilatının etkisi altında kaldığı Türk hukukunda ve İngiliz hukukunda yer alan yargı teşkilatı hakkında da kısa açıklamalarda bulunulmuştur.

I. YARGI TEŞKİLATI HAKKINDA TEMEL KAVRAMLAR

A. Genel Olarak Yargı Faaliyeti

Yargı faaliyeti devletin üç temel erkenden biri olup, yargı yetkisi bağımsız mahkemeler tarafından yürütülmektedir (Anayasa m. 6). Yargı ve yargısal denetim devlet gücü karşısında yönetilenlerin hak ve özgürlüklerinin güvencesi olması açısından toplum ve devlet yaşamının en temel işlevlerinden birini görmektedir. Bu nedenle yargı ve yargısal denetimin Anayasa'da ve yasalarda özenle düzenlenmesi ve en iyi şekilde işlemesi gerekir². Bu faaliyet hukuk düzenini sağlama işlevinin yanı sıra subjektif hakların korunmasına da hizmet eder³. Devlet için yargı faaliyet hem bir hak hem de bir yükümlülüktür⁴.

1 Yrd. Doç. Dr., Yakın Doğu Üniversitesi, Medenî Usûl ve İcra İflâs Hukuku Ana Bilim Dalı, aysun.beydola@neu.edu.tr, Orchid No: 0000-0003-3555-5033.

2 ATAY, Cevdet, Türk Yargı Sistemi, 2. Bası, Ekin Yayınları, Bursa, Bursa, 2011, s. 1.

3 ARSLAN, Ramazan/TANRIVER, Süha, Yargı Örgütü Hukuku, 2. Baskı, Yetkin Yayınevi, Ankara, 2001, Ankara, 2001, s. 35; AKKAN, Mine, Pekcanitez Usûl Medenî Usûl Hukuku, 15. Bası, Oniki Levha Yayınları, İstanbul, 2017, s. 79.

4 KURU, Baki/ARSLAN, Ramazan/YILMAZ, Ejder, Medenî Usûl Hukuku, 25. Bası, Yetkin Yayınları, Ankara, 2014, s. 81; AKKAN, Pekcanitez Usûl, s. 78; ULUKAPI, Ömer, Medenî Usûl Hukuku, 3. Bası, Mimoza Yayınları, Konya, 2015, s. 15.

Yargı teşkilatı içinde uyumsuzluğun türüne göre farklı yargı kolları düzenlenmiştir. Bunun sonucunda her uyumsuzluk kendisine ait yargı koluna giren yargı yerinde çözümlenmeli ve karara bağlanmalıdır⁵. Anayasa ve yürürlükte bulunan mevzuat incelendiğinde dört yargı yolunun bulunduğu görülmektedir. Bu yollar adli yargı, idari yargı, anayasa yargısı ve askeri yargıdır.

B. Mahkeme Kavramı ve Değişik Ölçütlere Göre Tasnifi

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Devleti, demokratik, laik ve sosyal bir hukuk devletidir (Anayasa m.1). Hukuk devletinde güvence altına anayasa ile alınmış bulunan hak arama özgürlüğü (Anayasa m.17), dava açılması yoluyla elde edilir. Hukuk devleti olmanın sonucu olarak hak arama özgürlüğünün etkin biçimde kullanımını sağlamak, bu özgürlüğün kullanılacağı mahkemeleri oluşturmak ve işler durumunda tutmak devletin görevidir⁶.

Mahkemeler taraflar arasında uyumsuzluk çıkması halinde önüne gelen somut bir vakiada hukuka uygun bir yargılama yapmak suretiyle karar veren devletin bağımsız yargı organlarıdır⁷.

Kuzey Kıbrıs hukukunda Türk ve İngiliz hukukunun aksine alternatif çözüm yöntemleri gelişmemiştir. Arabuluculuk hakkında yasal düzenleme bulunmamaktadır. Tahkim Yasası vardır, ancak uygulaması bulunmamaktadır. Pek çok gelişmiş ülkede uygulanan alternatif uyumsuzluk çözüm yöntemlerinin kişiler arasında ortaya çıkan uyumsuzluklar mahkeme önüne taşınmadan, uyumsuzluğun çözümü için düşünülmesi ve Kuzey Kıbrıs hukukunda bu yöntemlerin yer alması gereklidir. Kuzey Kıbrıs her ne kadar az bir nüfusa sahip olsa da, dava sayısının her yıl gitgide arttığı ve bununla orantılı olarak mahkemelerin iş yükünün arttığı görülmektedir⁸. Alternatif uyumsuzluk çözüm yöntemlerinin yaygınlaşması bu soruna bir nebze çözüm olacak, az nüfusa sahip ülkede anlaşmazlıkların dava dışında bir yolla çözümü toplumsal barış ve huzurun oluşmasını da sağlayacaktır⁹.

5 **KARSLI**, Abdurrahim, *Medenî Muhakeme Hukuku*, 5. Bası, Filiz Kitabevi, İstanbul, 2020, s. 59; **KURU**, Baki, *İstinaf Sistemine Göre Yazılmış Medenî Usûl Hukuku*, 1. Bası, Legal Yayıncılık, İstanbul, 2016, s. 45; **AKKAN**, Pekcanitez Usûl, s. 80; **SÖZMENER**, Hasan, *Medenî Usûl I*, Cilt 1, 1. Bası, Lefkoşa, 2008, s. 23.

6 **ARSLAN/TANRIVER**, s. 36.

7 **KARSLI**, s.79; **AKKAN**, Pekcanitez Usûl, s. 79 vd.

8 **KÜRŞAT**, Rauf, *Alternatif Uyumsuzluk Çözüm Yolları*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Lefkoşa, 2013, s. 10; **BEYDOLA**, Aysun, *Kuzey Kıbrıs Hukukunda Tebligat Yapılamaması ve Hukuki Sonuçları*, 1. Bası, Yakınoğlu Yayınları, Lefkoşa, 2016, s.15.

9 **KÜRŞAT**, s. 10; **BEYDOLA**, Aysun, "Kuzey Kıbrıs Hukukunda Davada Taraf Değişikliği", *Kadir Has Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt:10, Sayı:2, Aralık, 2022, 441-463, s. 457. Türk hukukunda özel hukuka ilişkin bir anlaşmazlık gündeme geldiğinde başvurulabilecek çözüm yöntemleri mahkeme yoluyla çözüm, tahkim, arabuluculuk ve müzakere (ÖZEKES, Pekcanitez Usûl, s. 2809). Tahkim ve arabuluculuk kurumu hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. **EKŞİ**, Nuray, *Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nda Tahkim*, 1. Bası, Beta Yayınları, İstanbul,

1. Genel Olarak Mahkeme Kavramı

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Anayasası'nın 6'ncı maddesinde yargı işlevinin mahkemeler tarafından yerine getirileceğine dair hüküm açık bir biçimde yer almıştır. Mahkeme etimolojik olarak "hüküm" kökünden meydana getirilmiştir. Genel olarak mahkeme hüküm verilen yer, muhakeme yapılan yer anlamına gelir. Dar ve teknik anlamda mahkeme ise devlet tarafından görevlendirilen ve adalet dağıtımı işi ile uğraşan yargılama yerlerini ifade etmektedir¹⁰.

Mahkemeler devlet kuruluşları olup devletin yargı işlevini üstlenmişlerdir. Mahkemelerin yargı işlevini yerine getirme görevi ve bu çerçevede gerçekleş-tirdiği tüm faaliyetler devletin yargısal faaliyetidir¹¹.

Mahkemelerin kuruluşu, görevleri, yetkileri, işleyişi ve yargılama usulleri kanunla düzenlenir¹². Kanun çıkarma yetkisi Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Meclisi'ne aittir. Bu nedenle idare düzenleyici işlemleri ile mahkeme kuramayacağı gibi, kurulmuş mahkemelerin görevlerini, yetkilerini, işleyişini ve yargılama usulünü de değiştiremez.

Mahkemelerin kuruluş ve görevlerinin belirlenmesinde en önemli ilke "tabii hakim ilkesi (doğal yargıç ilkesi)" dir. Yargılanacak olan uyumsuzluğun gerçekleşmesinden önce yürürlükte bulunan kanunlar aracılığıyla görevi ve yetkisi belirlenmiş olan mahkemenin hakimine, tabii hakim denir¹³. Tabii hakim ilkesi kişilerin yargılanmaları hallerinde hangi mahkemede bu yargılamanın yapılacağını daha önceden kesin olarak bilmelerini mümkün kılmayı, bağımsız ve tarafsız mahkemeler huzurunda yargılanmalarını güvence altına

2013; ÖZBEK, Mustafa, Serdar, Alternatif Uyuşmazlık Çözümü, 5. Bası, Yetkin Yayınları, Ankara, 2022, Ankara, 2004.

İngiliz hukukunda yer alan alternatif uyuşmazlık çözüm yolları ise uzlaşma (conciliation ve negotiation), arabuluculuk ve tahkimdir (Ayrıntılı bilgi için bkz. WILD, Charles/WEINSTEIN, Stuart, Smith and Keenan's English Law, 17. Bası, United Kingdom, 2010, s. 113-117; MCLOUD, Victoria, Civil Procedure 2012/2013, United Kingdom, 2012, s. 118; SIME, Stuart, A Practical Approach to Civil Procedure, United Kingdom, 25. Bası, Oxford Üniversitesi Baskısı, United Kingdom, 2022, s. 109-115)

10 ARSLAN/TANRIVER, s. 36.

11 ARSLAN/TANRIVER, s. 37; POSTACIOĞLU; İlhan/ALTAY, Sümer, Medenî Usûl Hukuku Dersleri, 7. Bası, Vedat Kitapçılık, İstanbul, 2015, s. 20-23.

12 Kuzey Kıbrıs hukukunda mahkemelerin kuruluşuyla ilgili yasa Mahkemeler Yasası'dır. Türk hukukunda ise mahkemelerin kuruluşuyla ilgili ilk kanun 469 sayılı "Mehakimi Şer'iyenin İlgasına ve Mehakim Teşkilatına Ait Ahkâmî Muadil Kanun" idi. Bu kanun 2004 tarihli 5235 sayılı, Adli Yargı İlk Derece Mahkemeleri İle Bölge Adliye Mahkemelerinin Kuruluş Görev ve Yetkileri Hakkında Kanun'un 54 ve 55. maddeleri gereği 1 Haziran 2005 tarihinde yürürlükten kalkmıştır (KURU/ARSLAN/YILMAZ, s. 78; POSTACIOĞLU/ALTAY, s. 70).

13 AKTEPE ARTIK, Sezin, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararları Işığında Medenî Usûl Hukukunda Adil Yargılanma Hakkı, 1. Baskı, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2014, s. 178; ARSLAN/TANRIVER, s. 37.

almayı, yargıya güveni sağlamayı ve yürütmenin yargıya müdahalesini önlemeyi hedefler. Tabii hakim ilkesi AİHS m. 6'da yer alan adil yargılanma hakkının bir unsurudur¹⁴.

Tabii hakim ilkesi hem hukuk hem ceza davası bakımından geçerli bir ilke olup, kişilerin hangi mahkeme önünde yargılanacaklarını kesin olarak bilmelerini mümkün kılmak, bağımsız ve tarafsız mahkemeler önünde yargılanma haklarını güvence altına almak, yargıya güveni sağlamak ve yürütmenin yargılamaya müdahalesini olabildiğince önlemek amaçlarına yönelmiştir¹⁵. Bu ilke olağanüstü yargı yerlerinin oluşturulmasını önlemeye yönelik işlevi sonucunda kişi dokunulmazlığı ve güvenliği ilkelerinin (Anayasa m. 16), sağlanmasına da hizmet eder ve adil yargılanma hakkının (Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi m. 6).

2. Mahkemelerin Değişik Ölçütlere Göre Tasnifi

Mahkemeler farklı ölçütler dikkate alınmak suretiyle değişik tasniflere tabi tutulurlar. Bu ölçütler ve tasnifleri şu şekilde sıralamak mümkündür:

1. Kuruluş ve çalışma biçimlerine göre mahkemeler
 - a) Tek hakimli mahkemeler
 - b) Çok hakimli mahkemeler
2. Yargı sistemine ilişkin derecelendirmede buldukları yere göre mahkemeler
 - a) İlk derece mahkemeleri
 - b) Üst derece mahkemeleri
3. Uyuşmazlıkların niteliklerine ya da tarafların statülerine göre mahkemeler
 - a) Genel mahkemeler
 - b) Özel mahkemeler

a. Kuruluş ve Çalışma Biçimlerine Göre Mahkemeler,

aa. Tek Hakimli Mahkemeler

Yalnızca bir hakim görev yaptığı mahkemeler, tek hakimli mahkemelerdir. Bu tek hakim, görev yaptığı mahkemede açılan davaları karara bağlar¹⁶.

14 AKTEPE ARTIK, s. 178.

15 ARSLAN/TANRIVER, s.37.

16 ARSLAN/TANRIVER, s.38.

Dava ile ilgili yapılacak olan tüm işlemler tek hakim tarafından gerçekleştirilir. Örneğin talimat safhası, duruşma safhası, hüküm tek hakim tarafından başka bir hakimin katılımı olmaksızın verilir. Bu mahkemelere örnek olarak kaza mahkemesi ve aile mahkemesi gösterilebilir¹⁷.

ab. Çok Hakimli Mahkemeler

Birden çok hakimin görev yapıp, uyuşmazlığın hükme bağlandığı mahkemelerdir. Bu mahkemelerde mahkemelerin üyesi konumunda bulunan hakimlerin bütününden oluşan bir kurul davalara bakmaktadır. Yargılama kurul tarafından gerçekleştirilir ve hüküm yine kurul tarafından verilir. Bu mahkemelere örnek olarak ağır ceza mahkemesi, istinaf mahkemesi, yüksek idare mahkemesi, anayasa mahkemesi gösterilebilir¹⁸.

Bir uyuşmazlığın çözümlenmesinde yargılamanın tek hakimli ya da çok hakimli mahkeme tarafından gerçekleştirilmesinin bazı olumlu ve olumsuz yönleri bulunmaktadır. Tek hakim yargılamanın daha hızlı ve ucuz olmasını sağlayacağı gibi, hakimdeki sorumluluk duygusunu da kuvvetlendirerek onu daha dikkatli davranmaya teşvik edecektir; ancak sakıncalı yön ise tek hakimin yanılma ve etkilenme olasılığının daha fazla olması ve hakimin tek başına vereceği kararın kurul tarafından verilecek karardan daha isabetli olacağıdır¹⁹. Çok hakimli mahkemelerde ise tartışma ve fikir alışverişinde bulunma imkanına uygun bir ortamın oluşması sonucunda daha isabetli kararlar verilebilecektir. Bu sayede mesleğe yeni başlayan hakimlerin deneyim kazanması mümkün hale gelecektir. Buna karşın toplu mahkemelerde yargılama, usul ekonomisi ilkesinin gerçekleşmesine engel olabileceği gibi hakimlerde sorumluluk duygusunu azaltacağından hakimleri daha az dikkat ve özen göstermeye sevk edebilecektir²⁰.

b. Yargı Sistemine İlişkin Derecelendirmede Buldukları Yere Göre Mahkemeler

Bir davayı ilk aşamada inceleyen ve karara bağlayan yargı yerleri ilk derece mahkemeleri olarak adlandırılmaktadır²¹.

17 Türk hukukunda tek hakimli mahkemelere örnek olarak sulh hukuk, asliye hukuk, sulh ceza ve asliye ceza mahkemeleri gösterilebilir (5235 Sayılı Yasa m. 5/II).

18 Türk hukukunda çok hakimli mahkemelere örnek olarak asliye ticaret mahkemeleri, ağır ceza mahkemeleri, Devlet Güvenlik Mahkemeleri, Yargıtay, Danıştay ve Anayasa Mahkemesi gösterilebilir (5235 Sayılı Kanun).

19 ARSLAN/TANRIVER, s.38.

20 ARSLAN/TANRIVER, s.38.

21 ARSLAN/TANRIVER, s.38; AKKAN, Pekcanitez Usûl, s. 111.

Adli yargıda ilk derece mahkemeleri Kaza Mahkemeleri, Aile Mahkemeleri, Ağır Ceza Mahkemeleri (Anayasa m. 155, 9/76 sayılı Mahkemeler Yasası m.16, 30, 32), Askeri Mahkemelerdir (Anayasa m. 156, 157 ve 34/83 sayılı Güvenlik Kuvvetleri Mahkemesi ile Güvenlik Kuvvetleri Yargıtayının Kuruluş ve Yargılama Usulü Yasası).

İlk derece mahkemelerinin hüküm ve kararlarının kanun ile gösterilmiş yollara başvurmak suretiyle hem hukuka hem de vakıalara uygunluk yönünden denetlemeye yönelik oluşturulmuş yargı yerleri üst derece mahkemeleri olarak adlandırılır²². Kuzey Kıbrıs hukukunda iki dereceli yargılama sistemi bulunmaktadır. Yüksek Mahkeme ilk derece mahkemelerinin verdikleri kararların ikinci kez esas bakımından incelenmesi görevini yerine getirmektedir²³. Usul hukukunun temel amacı maddi hukukun öngördüğü amacı gerçekleştirmek olduğu için adalet idealine yaklaşılabilmesi hedefi ile davaların maddi olgular bakımından ikinci bir mahkeme sürecinden geçirilmesi, bireylerin hak ve özgürlükleri açısından büyük önem taşımaktadır²⁴. Bu mahkemelerde ilk derece mahkemelerine göre daha deneyimli ve bilgili hakimlerden oluşan heyetler görev yaptığından, hakkının ihlal edilmesi nedeniyle devletten dava yoluyla etkin korunma talep eden gerçek ve tüzel kişilerin subjektif haklarının adaletli olarak yerine getirildiği konusunda kamuoyunda güçlü bir inançta yaratılmış olacaktır²⁵. Hukukumuzda vakia denetimi yapan istinaf mahkemesi esas kanun yolu olup, temyiz kanun yolu bulunmamaktadır²⁶.

Üst derece mahkemesi Yüksek Mahkeme olup, bu mahkeme uyumsuzluğun niteliğine göre farklı adlarda toplanmaktadır. Örneğin askeri mahkemeler dışında kalan mahkeme kararlarının son inceleme yeri Yargıtay (Anayasa m. 151), askeri mahkemeler için ise askeri yargıtay (Anayasa m. 156, 157 ve 34/83 sayılı yasa)'dır. Yargıtay üst derece mahkemesi olmakla beraber istisnai de olsa ilk derece mahkemesi olarak görev yapmaktadır. Yargıtay'ın ilk derece

22 ARSLAN/TANRIVER, s.38; POSTACIOĞLU/ALTAY, s. 76,77. Türk hukukunda üç dereceli yargı sistemi bulunmaktadır. İlk derece mahkemesinin kararına karşı istinaf kanun yoluna, (Bkz. bu konuda geniş bilgi için: YENİSEY, Feridun, Ceza Muhakemesi Hukukunda İstinaf ve Tekrar Kabulü Sorunu, 1. Bası, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 1979, s. 13; YILDIRIM, Kamil, Mehmet, Hukuk Devletinin Gereği, İstinaf, 1. Bası, Nesil Matbaacılık, İstinaf, İstanbul, 2000, s. 3 vd.), bölge adliye mahkemelerinin temyizi kabil kararlarına karşı ise temyiz kanun yoluna başvurulmaktadır. İstinaf mahkemelerinde yapılacak denetimde verilen karar hukuka uygunluk ve yerindelik açısından denetlenirken, temyiz kanun yolunda sadece hukuka uygunluk denetimi yapılmaktadır.(YILMAZ, s. 20: KURU/ARSLAN/YILMAZ, s. 83, 86; AKKAN, Pekcanitez Usül, s. 214 vd.; POSTACIOĞLU/ALTAY, s. 77, 78).

23 ERHURMAN, Tufan, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti İdari Yargılama Hukuku, 1. Bası, Işık Kitapevi, Kıbrıs, 2012, s. 640-641; BEYDOLA, Aysun, Kuzey Kıbrıs Hukuk Yargılamasında Kanun Yolu Olarak İstinaf, 1. Bası, Oniki Levha Yayınları, İstanbul, 2020 (İstinaf), s. 5,10.

24 POSTACIOĞLU/ALTAY, s. 76.

25 POSTACIOĞLU/ALTAY, s. 77.

26 ERHURMAN, s. 644. Kuzey Kıbrıs hukukunda istinafa dair düzenlemeler hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. BEYDOLA (İstinaf), 2020.

mahkemesi olarak görev ve yetkisini kullandığı hallerde verdiği kararlara karşı yine Yargıtay'a üst derece mahkemesi olarak başvurulmaktadır.

İdari yargı idare ile özel hukuk kişileri arasındaki uyuşmazlıkların çözümlendiği yargı yoludur (Anayasa m. 152). Bu yargı yolunda da üst derece mahkemesi Yüksek Mahkeme'dir. Ancak mahkeme Yüksek İdare Mahkemesi sıfatıyla toplanmaktadır.

İki dereceli sistemlerde dava ilk derece mahkemesinde görülüp karara bağlandıktan sonra istinaf yoluna başvuru suretiyle, hüküm ve hükmün dayandığı yargılama hukuka uygunluk ve yerindelik açısından bir kere daha incelenmektedir. Bu derecede verilen kararlar kesin olup, bu kararlar aleyhine başka bir kanun yoluna başvurma imkanı kalmamaktadır²⁷.

c. Görmeyi Üstlenmiş Oldukları Uyuşmazlıkların Niteliklerine ve Tarafların Statülerine Göre Mahkemeler

Belirli konu ya da kişilere göre sınıflandırılmamış olan ve aksi belirtilmiş olmadıkça aynı yargılama hukuku disiplininin uğraş alanına giren her türlü işi yapan mahkemeler genel mahkemeler (örneğin kaza mahkemesi), bunun dışında belirli kişi veya konulara göre oluşturulmuş mahkemeler özel mahkemelerdir²⁸. Hukukumuzda özel mahkeme olarak nitelendirebileceğimiz tek mahkeme aile mahkemesidir. İngiliz ve Türk hukukunda çok sayıda özel mahkeme kurulmuş ve davalar bu mahkemelerce görülmeye başlamıştır²⁹.

Genel mahkemeler yanında belirli türde uyuşmazlıklara bakmak üzere özel mahkemeler kurulmasının sebebi sosyal ilişkilere karmaşıklık ve buna bağlı olarak ayrı bir uzmanlık gerektiren uyuşmazlıkların giderek artması ile oluşan ihtiyaçtır. Kanaatimizce bu nedenle Kuzey Kıbrıs hukukunda da özel mahkemelerin kurulması gerekmektedir³⁰.

27 BEYDOLA (İstinaf), s. 233.

28 AKKAN, Pekcanitez Usûl, s. 135; ARSLAN/TANRIVER, s.41; KURU/ARSLAN/YILMAZ, s. 84.

29 Türk hukukunda hukuk yargılaması alanında görev yapan genel mahkeme asliye hukuk mahkemeleridir. Özel mahkemeler ise sulh hukuk mahkemeleri, aile mahkemesi, tüketici mahkemeleri, denizcilik ve ihtisas mahkemeleri, sosyal güvenlik mahkemeleri, icra mahkemeleri, fikri ve sınai haklar mahkemesi, kadastro mahkemesi, iş mahkemeleridir. Özel mahkemelerde bakılacağı açıkça yasal bir düzenleme ile belirtilmemiş olan tüm dava ve işler genel mahkemelerde görülür. İstisnai olarak özel mahkemelerin hangi çeşit dava ve işlere bakacakları kanunla belirlenir (ARSLAN/TANRIVER, s. 41; AKKAN, Pekcanitez Usûl, s. 135 vd.; POSTACIOĞLU/ALTAY, s. 74,75; KURU/ARSLAN/YILMAZ, s. 85)

İngiliz hukukunda yer alan özel mahkemeler technology and Construction Court, Commercial Court, Admiralty Court, Administrative Court, Companies Court ve Patents Court and Intellectual Property Enterprise Court'dur, bu mahkemelerin hangi alanlarda görev yaptıkları konusunda ayrıntılı bilgi için bkz. SİME, s. 28,29. Yine Youth Court, Bankruptcy Court, Court of Protection da özel mahkemeler arasındadır (WİLD/WEINSTEIN, s. 65-78).

30 ARSLAN/TANRIVER, s.41.

Tabii hakim ilkesi özel mahkemelerin kurulmasına engel teşkil etmez; zira ilke belirli türden davaları görmek üzere kurulmuş mahkemeler varken, bu davalardan bir yada bir kaç kişiye ilişkin olanları karara bağlamak amacıyla mahkeme kurulmasını yasaklar³¹. Sonuç olarak belirli türden uyuşmazlıkları konu alan davalar için özel mahkemelerin kurulması ilkeye aykırılık teşkil etmeyecektir.

II. YARGI ÇEŞİTLERİ VE YETKİLİ YARGI YERLERİ

A. Anayasa Yargısı ve Yetkili Yargı Yeri Olarak Anayasa Mahkemesi

1. Genel Olarak Anayasa Yargısı

Anayasa yargısı geniş anlamda doğrudan doğruya anayasaya uyulmasını sağlamak amacı güden her türlü yargı işlemi ve anayasa hukukuna dair sorunları yargısal usullerle karara bağlama süreci olarak ifade eder. Dar ve teknik anlamda anayasa yargısı kanunların ve yasama işlemlerinin anayasaya uygunluğunun yargısal merciler tarafından denetimi olarak ifade edilmektedir³².

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde dar ve teknik anlamda anayasa yargısını ve anayasa ile verilen diğer görevleri Yüksek Mahkeme yerine getirir. Yüksek Mahkeme bu görevi Anayasa Mahkemesi sıfatıyla yapmaktadır³³.

2. Yetkili Yargı Yeri Olarak Anayasa Mahkemesi

1960 Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasası'nda (m.133)³⁴, 1975 Kıbrıs Türk Federe Devleti Anayasası'nda (m. 112), 1985 Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Anayasası'nda (m. 144) kanunların anayasaya uygunluğunun yargı organlarınınca denetleneceğine ilişkin hükümler yer almaktadır.

Kuzey Kıbrıs hukukunda, kanunların anayasaya uygunluğunun denetlenmesi, anayasal çerçevede ilk kez 1960 Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasasında yerini almıştır ve Anayasa bunu gerçekleştirmek için, ilk kez bir yüksek mahkeme olarak Anayasa Mahkemesini, kuruluş ve görevlerini de belirtmek suretiyle 133 ve 146. maddeleri arasında öngörmüştür.

31 ARSLAN/TANRIVER, s.42.

32 ARSLAN/TANRIVER, s. 49; KURU, s. 46; ULUKAPI, s. 17.

33 Türk hukukunda anayasa yargısını gerçekleştirmek üzere yüksek mahkeme olarak Anayasa Mahkemesi kurulmuştur. Anayasa mahkemesi soyut norm denetimi, somut norm denetimi yapmak suretiyle kanunların, kanun hükmünde kararnamelerin ve meclis içtüzüklerinin Anayasa'ya uygun olup olmadığını denetlerler, Ayrıca anayasa şikayetine konuşulan davaları karara bağlamakla görevlidirler . Son olarak Yüce divan sıfatıyla cezai görev yerine getirirler (POSTACIOĞLU/ALTAY, s. 36; SAĞLAM, Fazıl, Anayasa Hukuku Ders Notları, 1. Bası, Yakınoğu Yayınları, Lefkoşa, 2013, s. 9-22; ULUKAPI, s. 21, 23).

34 Ayrıntılı bilgi için bkz. <http://www.kktcb.org/upload/pdf/77826.pdf>, (ET. 5/10/2022).

Anayasa Mahkemesi'ne ilişkin yürürlükte olan temel düzenleme, Anayasa'nın 144-148'inci maddeleri arasında yer almaktadır. Söz konusu mahkemenin kuruluşu, görevleri ve yetkileri ile uygulayacağı yargılama usulünü anayasal çerçeveye bağlı kalarak somutlaştırmak üzere Mahkemeler Yasası çıkarılmıştır.

a. Kuruluşu

İlk kurulan Anayasa Mahkemesi bir Elen Hakim, bir Türk Hakim ve bir tarafsız Hakimden oluşturulmuştur ve tarafsız hakim mahkemenin başkanı olarak belirlenmiştir. Mahkeme başkanı ve diğer hakimler Cumhurbaşkanı ve Cumhurbaşkanı Yardımcısı tarafından seçilmekteydi. Tarafsız hakimin, Cumhuriyetin veya Yunanistan Krallığının veya Türkiye Cumhuriyetinin veya Birleşik Krallığın ve Müstemlekelerinin vatandaşı veya tebaası olmaması gerekliydi ve mahkeme başkanı altı yıllık süre için seçilirdi (1960 Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasası m. 133).

1975 Kıbrıs Türk Federe Devleti Anayasası'nda Anayasa Mahkemesi'ne ilişkin düzenlemeler yer almaktadır. Buna göre Anayasa Mahkemesi (Yüksek Mahkeme) üyeleri Yüksek Adliye Kurulu tarafından seçilmektedir (m. 107). Yüksek Mahkeme, Başkan ve dört yargıç ile toplanarak Anayasa Mahkemesi görevini yapar. Yüksek Mahkemenin bir Başkan ve yedi yargıçtan oluşması halinde en son atanan veya en genç yargıç , yedek yargıç olarak görev yapar. Başkanın oturumda bulunmadığı hallerde, en kıdemli yargıç başkanlık eder (m. 109/III).

1985 Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Anayasası'nda Yüksek Adliye Kurulu tarafından Anayasa Mahkemesi üyelerinin seçileceğine dair açık hüküm bulunmaktadır (m.141). Yargıtay veya Yüksek İdare Mahkemesi'nde görev yapacak yargıçlar, her adli yılın başlangıcından önce o adli yıl için Yüksek Mahkeme tarafından belirlenmektedir (m. 143/ V). Sonuç olarak Yargıtay ve Yüksek İdare Mahkemesi'nde görev yapacak olan ikişer yargıç tespit edilecek olduğundan, kalan 3 yargıç başkanla birlikte Anayasa Mahkemesi görevini yerine getirecektir³⁵.Yüksek Mahkeme Anayasa Mahkemesi olarak görev aldığı durumlarda bir başkan ve dört yargıç olarak toplanır. Ayrıca iki yedek yargıçta toplantıya katılmaktadır. Bu yargıçlar yüksek mahkemeye en son atanan iki yargıçtır. Eğer en son yapılan atama aynı günde gerçekleştirilmişse ve ikiden fazla yargıç atanmışsa en az kıdeme sahip iki yargıç yedek yargıç olarak görev yapar. Başkanın yokluğunda oturuma en kıdemli yargıç başkanlık eder (Anayasa m. 143/III, Mahkemeler Yasası m. 6/3). 2014 Anayasa

35 SAĞLAM, Fazıl, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Anayasa Hukuku Dersleri, Lefkoşa, 2016, s. 227.

değişikliği girişiminde yüksek mahkemenin en az yedi yargıçtan oluşacağı belirtilmek suretiyle iş yüküne göre yargıç sayısının artırılması olanağı getirilmek istenmiştir³⁶. 2014 Anayasa değişikliği halk tarafından kabul edilmemiştir.

Anayasa Mahkemesi üyesi olan yargıcın Anayasa'nın 148. maddesi çerçevesinde havale edilen davada havale kararı veren mahkemede yargıçlık yapması halinde Anayasa Mahkemesi'nde ilgili bu davada görev alması mümkündür (Anayasa m. 143/III, Mahkemeler Yasası, m. 6/III).

b. Görevleri

Anayasa, Anayasa Mahkemesi'nin hangi görevleri yerine getireceği konusunda açık düzenlemelere sahiptir³⁷. Buna göre Anayasa Mahkemesi'nin görevleri şunlardır:

a) Yüce divan görevini yerine getirir ve bu sıfatıyla Cumhurbaşkanı, başbakanı ve bakanları, ilgili suçlarından ötürü yargılar. Anayasa Mahkemesi tarafından verilen karar kesin olup, savcılık görevini başsavcı veya başsavcı yardımcısı yerine getirir (Anayasa m. 144/II)³⁸.

b) Anayasa Mahkemesi organlar arasındaki yetki uyumsuzluklarının çözüm yeridir ve bu çerçevede devlet organları arasında ortaya çıkan kuvvet veya yetki uyumsuzluklarına ilişkin yapılan başvuruları inceleyip nihai olarak karar verme yetkisine sahiptir (Anayasa m. 145/I). Bu konuda başvuru yapabilecek kişiler Cumhurbaşkanı, Cumhuriyet Meclisi veya devletin diğer herhangi bir organ olup, başvuru süresi itirazdan itibaren 30 gündür (Anayasa m. 145/III, IV). Başvuru üzerine Anayasa Mahkemesi dava konusu

36 SAĞLAM (Anayasa Hukuku Dersleri), s. 227.

37 Türk hukukunda Anayasa mahkemesinin görevleri kanunların, kanun hükmünde kararnamelerin ve TBMM İçtüzüğü'nün şekil ve esas bakımından; anayasa değişikliklerinin ise sadece şekil bakımından Anayasa'ya uygunluğunu denetlemek (Anayasa mahkemesi bu görevini ya doğrudan doğruya iptal davası açılması üzerine ya da mahkemelerde gündeme gelecek itiraz (veya defi) yoluna başvurulması üzerine yapar (Anayasa m. 150; m. 152)); Cumhurbaşkanı, Bakanlar Kurulu üyelerini, Anayasa Mahkemesi, Yargıtay, Danıştay, Askeri Yargıtay, Askeri Yüksek İdare Mahkemesi Başkan ve üyelerini, Başsavcılarını, Cumhuriyet Başsavcı vekilini Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulu ve Sayıştay Başkan ve üyelerini görevleri ile ilgili suçlardan dolayı Yüce divan sıfatıyla yargılamak; siyasi partilerin kapatılması hakkındaki davalara bakmak; siyasi partilerin mali denetimini yapmak; milletvekillerinin yasama dokunulmazlıklarının kaldırılmasına veya üyeliğin düştüğüne veya TBMM üyesi olmayan bakanların dokunulmazlığının kaldırılmasına TBMM tarafından karar verilmesi halinde ilgililerin Anayasa ve İçtüzük hükümlerine aykırılık iddiasına dayanan iptal istemlerini karara bağlamak; uyumsuzluk mahkemesine başkanlık edecek üyeyi kendi üyeleri arasından seçmek; Anayasa ile verilen diğer görevleri yerine getirmektir. 2010 Anayasa değişikliği ile Anayasa Mahkemesi'nde artık anayasa şikayeti nedeni ile başvuru imkanı doğmuştur (Ayrıntılı bilgi için bkz. SAĞLAM, s. 16-22).

38 Türk hukukunda da Anayasa Mahkemesi tarafından verilen kararlar kesin olup (Anayasa m. 153/I, m.148/V). Mahkeme tarafından verilen kararlar Resmi Gazete'de yayımlanır ve yasama, yürütme ve yargı organlarını, idare makamalarını, gerçek ve tüzel kişileri bağlar (Anayasa m. 153, 2949 Sayılı Kanun m. 54).

olan yasa, karar veya işlemi kuvvet veya yetki bakımından doğru olmayan bir merciide alındığını tespit ederse ilgili yasa, karar veya işlemin hükümsüz olduğuna, hiçbir hukuki sonuç doğurmayacağına karar verir. İlgili bu hukuki sonuç uyuşmazlığın çıkmasından, itirazın yapılmasından veya başlangıcından başlayarak doğar. Mahkeme kısmen veya tamamen hükümsüzlük kararı verebilir (Anayasa m. 145/V). Verilen bu karar derhal ilgili taraflara bildirilir ve Cumhurbaşkanı'na yazılı olarak Resmi Gazetede yayımlanmak üzere bildirilir (Anayasa m. 145/VI). Mahkeme ilgili yasa, işlem veya kararın yürürlüğünün durdurulmasına karar verebilir . Eğer böyle bir karar verilmişse resmi gazete bu kararın yayımlanması gereklidir (Anayasa 145/VII). Kendi yetki alanına giren sorunları Anayasa mahkemesi inceler ve karar verir (Anayasa m. 145/II). Devlet organları arasındaki yetki uyuşmazlıklarını çözüme görevinin anayasa mahkemesine verilmesi daha çok federal sistemlerde görülen bir denetim türüdür ve Anayasa m. 3/ IV da yer alan hükmün gündeme getirdiği yasağın yaptırımını olarak düşünülebilir; zira hüküm hiçbir organ makam veya merciinin kaynağını Anayasa'dan almayan yetkinin kullanılmayacağına ilişkindir³⁹

c) Yasaların anayasaya uygunluk denetimi Anayasa Mahkemesi tarafından gerçekleştirilir. Uygunluk denetimi için mahkemeye başvuru üç farklı yolla yapılabilir. Bu yollardan ilki Cumhurbaşkanı'nın yasa yürürlüğe girmeden yaptığı öndenetimdir (Anayasa m. 146/I). Mahkemenin yetkisi görüş bildirmekte sınırlıdır. Mahkeme yapılan başvuru üzerine görüşünü kırk beş gün içinde karara bağlar ve Cumhurbaşkanı'na yazılı olarak bildirir (Anayasa m. 146/II). Eğer Anayasa mahkemesi olumsuz bir görüş verirse ilgili madde resmi gazetede yayımlanmayacak ve gerekçesi ile birlikte Cumhuriyet Meclisine geri gönderilecektir.

Anayasa Mahkemesi'ne yasaların anayasaya uygunluk denetimi için başvuru yapmanın ikinci yolu iptal davası açmaktır. Davayı açabilecek kişiler Cumhuriyet Meclisinde temsil edilen siyasal partiler, siyasal gruplar ve en az dokuz milletvekili veya kendi alanları ile ilgili diğer kurum, kuruluş veya sendikalar (Anayasa m. 147/I). Dava açma süresi resmi gazetede ilgili kararın yayımlanmasından itibaren doksan gündür.

Anayasaya uygunluk denetimi yollarından sonuncusu somut norm denetimidir. Bu denetim de Anayasa Mahkemesi tarafından gerçekleştirilir. Başvuru yapacak kişiler bir davanın görülmesi sırasında davaya ilişkin uyuşmazlık konularından herhangi birinin karara bağlanmasında etkili olabilen herhangi bir yasanın, kararın veya kuralın Anayasa'ya aykırılığını ileri sü-

39 SAĞLAM (Anayasa Hukuku Dersleri), s. 228-229.

ren kişidir (Anayasa m. 148/I).Anayasa mahkemesi tarafından verilen karar mahkemeyi ve ilgili tarafları bağlar (Anayasa m. 148/III).

d) Anayasa mahkemesi anayasayı yorumlamak yetkisine münhasıran sahiptir (m. 149). Bu yetkisini Anayasa ile ilgili komite raporları ile Meclis tutanaklarından yararlanmak üzere gerçekleştirir (Anayasa m. 149).

e) Bakanlar Kurulunun, Cumhurbaşkanının sağlık nedenlerinden ötürü görevini sürekli yapamayacağına ilişkin bildirimini karara bağlar (Anayasa m. 104).Son olarak Anayasa Mahkemesi siyasi partilerin mali denetimini yapar ve Başsavcının siyasi partilerin kapatılmasına ilişkin açtığı davalara bakar (Anayasa m. 71). Anayasa mahkemesi tarafından verilen kararlar kesindir ve gerekçesi yazılmadan açıklanamaz (Anayasa m. 150/I).

B. Adli Yargı ve Yetkili Yargı Yerleri

1. Genel Olarak Adli Yargı

Adli yargı, yargı yolları içerisinde gerek nitelik gerekse nicelik açısından en kapsamlı yargı yolunu oluşturmaktadır⁴⁰. Adli yargı kolu özel hukuk ilişkilerinden doğan uyuşmazlıklar ile devletin suç saydığı fiillerden dolayı yargılama faaliyetinin gerçekleştirildiği yargı koludur⁴¹. Adli yargı, ceza yargısı ile medeni yargı olmak üzere iki ana bölümden oluşur.

2. Adli Yargı Türleri ve Yetkili Yargı Yerleri

a. Medeni Yargı ve Yetkili Yargı Yerleri

aa. Genel Olarak Medeni Yargı

Medeni yargı hukuk mahkemelerinin özel hukuk alanında göstermiş oldukları yargısal faaliyet olup, çekişmeli ve çekişmesiz yargı olmak üzere iki ana bölümden oluşmaktadır⁴².

Çekişmeli yargı medeni yargının asıl konusunu teşkil eden hukuk dalı olup⁴³, iki taraf arasındaki uyuşmazlığın taraflardan birinin talebi üzerine, bağımsız mahkeme tarafından hükme bağlanması, bir başka deyişle çözümlenmesini konu alır.Hukuk Muhakemeleri Usulü Tüzüğü ve Kanunu'nun hükümleri çekişmeli yargı esaslarına göre sevk edilmiştir. Ortada herhangi bir uyuşmazlığın ve hasmın bulunmadığı yargı türüne ise çekişmesiz yargı denir

40 KURU, s. 46; AKKAN, Pekcanitez Usûl, s. 95 vd.; ULUKAPI, s. 25.

41 ARSLAN/TANRIVER, s. 53; AKKAN, Pekcanitez Usûl, s. 96 vd.

42 KURU, s. 47; AKKAN, Pekcanitez Usûl, s. 99 vd.

43 KARSLI, s. 51; AKKAN, Pekcanitez Usûl, s. 100 vd.

ve bu yargı türünde ortada herhangi bir ihtilaf ve dolayısıyla da bir dava yoktur⁴⁴. Çekişmeli yargı ile çekişmesiz yargı arasında yer alan farklılıkların tespitinde kullanılan kıstaslar uyumsuzluğun bulunup bulunmaması, subjektif hakkın varlığı veya yokluğu ile hakimin resen harekete geçtiği hallerdir⁴⁵. Çekişmesiz yargıya ait işlerde teknik anlamda bir uyumsuzluk bulunmaz ve her zaman ilgilinin subjektif bir hakkı da varolmayabilir. Uygulanacak usul hükümleri de iki yargı türünde farklılık göstermektedir⁴⁶. Çekişmesiz yargı usulünü düzenleyen ayrı bir yargılama usulü kanunumuzun bulunmaması sebebiyle, esas itibariyle çekişmeli yargı işlerini temel almak suretiyle hazırlanmış olan Hukuk Muhakemeleri Usulü Tüzüğü ve Kanunu hükümleri çekişmesiz yargı işlerinde de uygulanır⁴⁷.

bb. Yetkili Yargı Yerleri

Medeni yargı, ilk derece mahkemeleri olarak faaliyet gösteren kaza mahkemeleri ve aile mahkemeleri ile üst derece yargı yeri (yüksek mahkeme) olarak faaliyet gösteren Yargıtay aracılığıyla yerine getirilir. Yargıtay üst derece mahkemesi olmakla beraber istisnai de olsa ilk derece mahkemesi olarak görev yapmaktadır. Yargıtay'ın ilk derece mahkemesi olarak görev ve yetkisini kullandığı hallerde verdiği kararlara karşı yine Yargıtay'a üst derece mahkemesi olarak başvurulmaktadır⁴⁸.

44 ARSLAN/TANRIVER, s. 53; KARSLI, s. 56.

45 KARSLI, s. 55; AKKAN, Pekanitez Usûl, s. 103.

46 KARSLI, s. 55; AKKAN, Pekanitez Usûl, s. 103 vd.

47 ARSLAN/TANRIVER, s. 53.

48 BEYDOLA (İstinaf), s. 132. Türk hukukunda adli yargıda ilk derece mahkemeleri genel mahkemeler ve özel mahkemelerdir. Genel Mahkemeler Asliye Hukuk Mahkemeleridir. Özel Mahkemeler ise Sulh Hukuk Mahkemeleri, İcra Mahkemeleri, Asliye Ticaret Mahkemeleri, İş Mahkemeleri, Denizcilik ve İhtisas Mahkemeleri, Aile Mahkemeleri, Tüketici Mahkemeleri ve Kadastro Mahkemeleridir (AKKAN, Pekanitez Usûl, s. 111 vd.) İlk derece mahkemesi tarafından verilen kararlara karşı ise istinaf mahkemelerine başvurulabilecektir. İstinaf mahkemesi tarafından verilen kararların denetimi ise temyiz mahkemesi olan Yargıtay tarafından gerçekleştirilecektir (ÖZEKES, Pekanitez Usûl, s. 2200, 2275).

İngiliz hukukunda adli yargıda ilk derece mahkemeleri Country Court ve Magistra Court'dur. Üst derece mahkemeleri ise High Court, Court of Appeal ve Supreme Court'dur. Country Court seri dava hakkında yargılama yapmışsa verdiği karara karşı High Court'a başvurulabilmektedir. High Court bu durumda Queen's Bench Division olarak toplanır. Queen's Bench Division tarafından verilen kararların denetimi Supreme Court tarafından yapılmaktadır. Eğer Country Court iflasa ilişkin bir uyumsuzluk hakkında karar vermişse verdiği bu karara karşı High Court'a başvurulabilmektedir. High Court ise bu tür uyumsuzlukta Chancery Division olarak toplanır. High Court'da verilen kararlara karşı ise Court of Appeal'a başvurulabilir. Court of Appeal'da verilen kararların denetimi Supreme Court'da gerçekleşmektedir. Country Court aile davasına bakmış ve karar vermişse, bu karara karşı başvuru Court of Appeal'a yapılacaktır. Bu halde de başvurulabilecek son kanun yolu Supreme Court'dur. Magistra mahkemeleri tarafından verilen kararlara karşı High Court'a başvurulabilmektedir. High Court bu halde Family Division olarak toplanır. High Court'da verilen kararların denetimi ise Court of Appeal tarafından, Court of Appeal'da verilen kararların denetimi ise Supreme Court tarafından gerçekleştirilmektedir. Employment Tribunals tarafından verilen kararlara karşı ise Employment Appeal Tribunal'a

aaa.İlk Derece Yargı Yerleri

aaaa.Kaza Mahkemeleri

aaaaa.Kuruluşu

Kaza mahkemelerinin kuruluşu, Mahkemeler Yasası m. 16 hükümlerine göre gerçekleştirilmiştir. Kaza mahkemeleri tek hakimli, genel görevli ve ilk derece yargı yerleridir (Mahkemeler Yasası m. 25/I). Her ilçede, o ilçenin adıyla anılan Ceza Yasası'nda özellikleri belirtilen davalara bakmak üzere kurulmuş kaza mahkemesi ve hukuk davalarına bakmak üzere kurulmuş kaza mahkemesi olmak üzere iki kaza mahkemesi mevcuttur. Hukuk davalarına bakmak üzere kurulmuş kaza mahkemeleri bazı ilçelerde birden çok olup, bu mahkemeler arasındaki ilişki işbölümü (iş dağıtımı) ilişkisidir. Bunlar aynı kaza mahkemesinin birer dairesi konumundadır.

Kuzey Kıbrıs toprakları beş yetki alanına ayrılmıştır. Bu alanlar Lefkoşa, Gazimağusa, Girne, Güzelyurt ve İskele ilçeleridir (Mülki Yönetim ve Bölümleri Yasası m. 3, birinci cetvel). Belirlenen her bir yetki alanında bir kaza mahkemesi kurulmaktadır (Mahkemeler Yasası m. 16/II-III)⁴⁹. Bu mahkemeler Lefkoşa Kaza Mahkemesi, Girne Kaza Mahkemesi, İskele Kaza Mahkemesi, Güzelyurt Kaza Mahkemesi ve Lefke Kaza Mahkemesi'dir.

Kuzey Kıbrısta bulunan tüm kaza mahkemelerinde sekiz kaza mahkemesi başkanı görev yapmaktadır. Bunlardan üçü ağır ceza mahkemesi başkanı olarak görev yapmaktadır. Yine kaza mahkemelerinin tümünde en çok on iki kaza mahkemesi kıdemli yargıcı (üçü ağır ceza mahkemesinde görev almaktadır), en çok 22 kaza mahkemesi yargıcı (üçü ağır ceza mahkemesinde görev almaktadır) görev yapar (Mahkemeler Yasası m. 17/I)⁵⁰.

başvurulabilmektedir. Employment Appeal Tribunal tarafından verilen kararların denetimi için Court of Appeal'a, Court of Appeal'da verilen kararların denetimi için ise Supreme Court'da gerçekleştirilmektedir. High Court üç ayrı işlev yerine getirmektedir. Yani High Court Queen's Bench Divisions, Chancery Division ve Family Division olarak görev almaktadır (The Constitutional Act 2005, Sch 11) (O'HARE/BROWNE, s. 1-2; SİME, s. 21-29; WİLD/WEINSTEIN, s. 57).

49 Yetki alanlarının sayısının sınırlanması veya değiştirilmesi hususunda yetkili makam Bakanlar Kurulu olup, kurul bu yetkiyi Yüksek Mahkemenin önerisi üzerine ve resmi gazetede yayımlayacağı bir kararname ile kullanılabilir (Mahkemeler Yasası m. 16/IV).

50 Yüksek Mahkeme kaza mahkemesinde görev alan mahkeme başkanını, kıdemli yargıcını veya herhangi bir yargıcı buldukları yer dışında diğer kaza mahkemelerinde de ek olarak görevlendirebilir (Mahkemeler Yasası m. 17/II). Bu durumda yargıçlar buldukları kaza mahkemesinin yetki sınırları dışında görev yapabilecektir. Yani bu hüküm kaza mahkemesi hakiminin yer bakımından yetki sınırlarının kapsamını genişletmiştir. Kanaatimizce ilgili bu hüküm doğrudanlık ilkesine hizmet eder niteliktedir; zira hakim bu sayede delilleri herhangi bir aracı girmeksizin inceleyebilecek ve dinleyecektir. Doğrudanlık ilkesi hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. ARSLAN, Aziz Serkan, Medenî Usûl Hukukunda Delillerin Toplanması ve Doğrudanlık İlkesi1. Bası, Adalet Yayınları, İstanbul, 2012. Türk hukukunda mahkemenin yargı çevresi mahkemenin bulunduğu ilçenin idari sınırları ile belirlenir ve bu sınırlar dışında

Kaza mahkemeleri başkanları, kıdemli yargıçları ve kaza mahkemesi yargıçları Yüksek Adliye Kurulu tarafından atanırlar. Atama Anayasa ve ilgili yasa kuralları çerçevesinde ve atamayı yapan makam olan yüksek adliye kurulunun belirleyeceği usule göre yapılır (Mahkemeler Yasası m. 18).

bbbb.Görevleri

Kaza mahkemelerinin, hukuk ve ceza yargılaması alanındaki görevleri asıldır. Kaza mahkemeleri yasalarda kendilerine verilen görevleri ve yetkileri kullanırlar (Mahkemeler Yasası m. 17/III). Kaza mahkemelerinin görevleri, esas itibariyle Mahkemeler Yasası'nın 25 ve 27'inci maddesinde gösterilmiştir. Bunu dışında çeşitli kanunlarda da kaza mahkemelerinde görülecek işler ve davalar belirtilmiştir.

Mahkemeler Yasası'nın 25. maddesinde sayılan kaza mahkemesinin hukuk yargılaması alanındaki görevi asıldır. Yani aile mahkemesi ve ağır ceza mahkemesinin görev alanı dışında kalan tüm uyuşmazlıkların çözüme bağlandığı mahkeme kaza mahkemesidir. Davanın görülme usulü malvarlığına ilişkin davalarda dava konusunun miktar ve değerine göre değişiklik göstermektedir⁵¹. Malvarlığına ilişkin davalarda dava konusunun miktar ve değeri yüz bin liranın altında ise bu dava tek yargıçla görülür; eğer bu meblağın üzerinde ise dava ancak Kaza Mahkemesi Başkanı veya Kıdemli Yargıcı tarafından karara bağlanabilir (Mahkemeler Yasası m. 25/ I).

bbbb. Aile Mahkemeleri

aaaa. Kuruluşu

Aile mahkemelerinin kuruluşu, Mahkemeler Yasası 32. madde hükümlerine göre gerçekleştirilmiştir. Aile mahkemeleri bir kaza mahkemesi başkanı veya bir kazamahkemesi kıdemli yargıcı veya bir kaza mahkemesi yargıcından oluşmaktadır (Mahkemeler Yasası m. 32/II). Bu mahkemeler kendi yetki alanları içerisinde ikamet eden yabancılar da dahil herhangi bir kişi tarafından başlatılan davalara veya yapılan müracaatlara bakar (Mahkemeler Yasası m. 33).

hakim herhangi bir yargılama işlemi yapamaz. Yargı sınırları dışında herhangi bir usul işlemi yapılmasının gerekmesi halinde hakim işlem yapılması gereken ilçenin idari sınırları içinde bulunan mahkemeden yardım talep eder (ARSLAN, s. 174).

51 İngiliz hukukunda ise beş bin sterline kadar olan davalar Country Court mahkemelerinde açılmakta ve seri yargılama usulü ile davalar görüşülüp karara bağlanmaktadır (BENNIE, s. 10-12; SİME, s. 302-305. İngiliz hukukunda yer alan seri yargılama usulüne ilişkin ayrıntılı bilgi için bkz. BENNIE, s. 23-103; PEARL, Patricia/DODD, Christopher, Small Claims Procedure in The Country Court, United Kingdom, 2014, s. 17-283).

Mahkemeler Yasası'nın yürürlüğe girmesiyle Cemaat mahkemeleri olarak adlandırılan mahkemeler aile mahkemeleri olarak adlandırılmıştır ve Mahkemeler Yasası m. 36 Cemaat mahkemelerine ilişkin mevzuatı kaldırmamış ancak mevzuatın Anayasa'ya ve yasaya aykırı olan kurallarının mahkemelerce uygulanmayacağını hükme bağlamıştır.

Aile mahkemeleri, tek hakimli, ilk derece yargı yerleri arasında yer alır (Mahkemeler Yasası m. 32). Her ilçede o ilçenin adıyla anılan bir aile mahkemesi bulunur. Kuzey Kıbrıs'da beş adet aile mahkemesi bulunmaktadır. Bu mahkemeler Lefkoşa, Girne, Gazimağusa, Güzelyurt ve İskele Mahkemeleri'dir.

bbbb. Görevleri

Aile mahkemesi kişi, aile hukuku ve dini konularla ilgili hukuk davalarında görev yapmaktadırlar (Mahkemeler Yasası, m. 34). Açılacak davalar babalık davası, soybağının reddi davası ve adın değiştirilmesine ilişkin olabileceği gibi boşanma⁵², evliliğin iptali gibi konularda da olabilir. İlgili yasa 98 Sayılı Aile Yasası'dır.

Aile mahkemelerinin uygulayacağı mevzuata ilişkin Mahkemeler Yasası'nda hüküm bulunmaktadır. Buna göre Türk Cemaat Mahkemeleri olarak isimlendirilen Aile mahkemelerine ilişkin mevzuat aile mahkemeleri tarafından uygulanacaktır. Mahkemeler bu kuralların anayasaya ve yasaya aykırından hükümlerini uygulamayacaktır ve gerekli değişiklikleri yorum yaparak uygulayabilecektir (Mahkemeler Yasası m. 36).

bbb. Üst Derece Yargı Yeri Olarak Yargıtay

Medeni yargılama alanında faaliyet gösteren genel ve özel görevli ilk derece mahkemelerinin tümünün karar ve hükümlerinin denetim mercii, tek üst derece mahkemesi konumunda olan Yüksek Mahkemedir. Yüksek mahkeme ceza ve hukuk yargılaması alanında denetim mercii görevini gördüğü hallerde Yargıtay olarak toplanmaktadır. Yargıtay, aynı zamanda genel ceza yargısı alanında da görevli üst derece mahkemesi olarak faaliyet gösterdiğinden, onun kuruluş ve görevleri üzerinde bir bütün olarak incelenmesinin daha faydalı olacağı düşüncesiyle, genel ceza yargısı alanında görev yapan ilk derece mahkemelerinden sonra durulacaktır.

52 Kuzey Kıbrıs hukukunda boşanma davası hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. **ALASLAN**, Fatma, Kuzey Kıbrıs Türk Hukukunda Yer Alan Boşanma Sebepleri İle Türk Hukukunda Yer Alan Boşanma Sebeplerinin Karşılaştırılması, 1. Bası, Yakın Doğu Yayınları, Lefkoşa, 2016, s. 39-137.

3. Ceza Yargısı ve Yetkili Yargı Yerleri

a. Genel Olarak Ceza Yargısı

Ceza yargısı ile kastedilen, ceza davalarına bakan mahkemelerin ceza hukuku alanındaki yargısal faaliyetleridir.

Hukuk yargısı ve ceza yargısı ayrımının özünde, her iki yargı alanının çözmeyi üstlenmiş oldukları uyuşmazlıkların nitelik ve özelliklerinin, korumayı amaçladıkları menfaatlerin ve yargılama yapılırken uyulması gereken ilkelerin birbirinden farklı olması yatmaktadır⁵³.

Ceza yargısı genel ceza yargısı ve askeri ceza yargısı olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Genel ceza yargısı kaza mahkemeleri ve ağır ceza mahkemelerince, Fası 155 Ceza Yasası ve diğer kanunlarda yer alan ceza hükümlerinin ya da usule ilişkin özel düzenlemeler öngören diğer kanunlarda yer alan hükümlere göre, genel olarak suç teşkil eden fiillere uygulanması faaliyetidir.

b. Yetkili Yargı Yerleri

Genel ceza yargısı, ceza mahkemeleri eliyle gerçekleştirilir. Bu mahkemeler, ilk derece yargı yerleri olarak faaliyet gösteren kaza mahkemeleri ve ağır ceza mahkemeleri ile üst derece yargı yeri olarak faaliyet gösteren Yargıtay'dan oluşur.

aaa. İlk Derece Yargı Yerleri

aaaa. Kaza Mahkemeleri

aaaaa. Kuruluşu

Ceza yargılaması yapan kaza mahkemeleri ile hukuk yargılaması yapan kaza mahkemelerinin kuruluşu aynı hükümlere tabidir. Bu mahkemeler aynı kaza mahkemesinin birer dairesi durumundadırlar ve bu nedenle o yer kaza mahkemesi olarak anılırlar. Kaza mahkemelerinin kuruluşu medeni yargı başlığı altında kaza mahkemelerinin kuruluşu alt başlığı ile anlatılmış bulunduğundan burada tekrar değinilmeyecektir.

Kaza mahkemeleri ceza davalarında ilk derece mahkemesi olarak görev yapmaktadırlar. Kaza mahkemesi başkanı, kaza mahkemesi kıdemli yargıcı veya kaza mahkemesi yargıcı tarafından davalara bakılır.

53 ARSLAN/TANRIVER, s. 79.

bbbb.Görevleri

Kaza mahkemelerinin ceza hukuk alanındaki görevleri 9/76 Mahkemeler Yasası'nda ve Fası 154 Ceza Yasası'nda düzenlenmiştir. Bugün yürürlükte olan 9/76 sayılı Mahkemeler Yasasının kaynağını 14/1960 sayılı Mahkemeler Yasası oluşturmaktadır⁵⁴. Bu mahkemeler öncelikle devletin suç saydığı fillerden dolayı cezalandırma yetkisini kullanmaktadır. Suçun niteliğine göre de davanın kaza mahkemesinde mi, yoksa ağır ceza mahkemesinde mi görüleceği belirlenmektedir. Kaza mahkemesi ceza yetkisini çocuk mahkemesi olarak da kullanmaktadır⁵⁵.

Kaza mahkemelerinin ceza hukuku alanındaki görevi beş yıla kadar hapis veya 5 milyar liraya kadar para cezasına veya her ikisinin söz konusu olduğu suçlara ilişkin davalar ile serian yargılama yapılan davalarla sınırlıdır. Mahkeme ceza dışında yani cezaya ilaveten suçtan zarar gören kişiye 5 bin liraya kadar tazminat ödenmesine karar verebilir (Mahkemeler Yasası m. 28/I)⁵⁶. Yargılama başladıktan sonra çıkan bir yasa ile ceza miktarındadırlar da kaza Mahkemesi'nin yetkisi ortadan kalkmaz⁵⁷.

Bazı hallerin varlığı halinde mahkeme başsavcının yazılı izni ile on yıla kadar hapis cezası veya 15 milyar liraya para cezası gerektiren bir suçla suçlanan kişiyi serian yargılayabilecektir. Ancak yapılan yargılama sonucunda hükmedilen ceza veya tazminat beş yıla kadar hapis cezasını veya 5 milyar lira para cezasını veya her ikisini aşamaz. Bir diğer ifade ile hükmedilen ceza veya tazminat uyarınca kaza Mahkemesi başkanının, kaza mahkemesi kıdemli yargıcının ve kaza mahkemesi yargıcının hükmetmeye yetkili olduğu cezayı veya tazminatı aşamaz.

Bir kişinin ağır ceza mahkemesinde yargılanması gereken hallerde Başsavcı, davanın seri biçimde yargılama yetkisi bulunan bir mahkemenin yetki sınırları içinde yargılanabileceği kanısında ise, o suçun kaza mahkemesinde yargılanması ve karara bağlanması direktifini verebilir (Fası 155, m. 155/b). Mahkemeler Yasası m. 27, Fası 155 m. 155/b den sonra konulmuş bir hüküm olup her iki hüküm de Başsavcılığa havale yetkisine ilişkin düzenlemelere yer vermektedir. Mahkemeler Yasası, Fası 155 Ceza Yasası'na göre daha

54 **VEZİROĞLU**, Çetin/**GÜMÜŞ**, Aysun, KKTC Ceza Usul Hukuku, 1. Bası, Işık Kitabevi, Lefkoşa, 2012, s. 45.

55 **SÖZMENER**, Haşan, Ceza Genel ve Ceza Usul Hukuku, 2. Bası, Lefkoşa, 2014, s. 413, **VEZİROĞLU/GÜMÜŞ**, s. 45.

56 Türk hukukunda ceza yargısında faaliyet gösteren ilk derece mahkemeleri sulh ceza, asliye ceza, ağır ceza ve diğer özel ceza mahkemeleri ile üst derece yargı yeri olan Yargıtaydır (**ARSLAN/TANRIVER**, s.8).

57 R. V. Sarrou 11 Cyprus Law Reports, 106, <http://www.cylawreports.com/LRep.dll/HomePg>, (ET. 10.6.2022), **VEZİROĞLU/GÜMÜŞ**, s. 51.

genel niteliktedir. Acaba kaza mahkemesi önüne gelen bir olayda bu iki maddeden hangisi uygulanacaktır. Bir başka deyişle dava ağır ceza mahkemesinin yetkisine giriyorsa hakim havale kararı mı verecek yoksa Başsavcının isteği üzerine yargılama yapma konusunda kaza mahkemesi mi yetkili olacaktır? Fasil 155 Ceza Usul Yasası m. 155/b Başsavcılığa bir davayı kaza mahkemesine havale yetkisi verirken amacı, sanığın yararına olmak üzere ve özgürlüklerini haleldar etmeksizin adaletin erkence ve doğru biçimde gerçekleşmesini sağlamaktır⁵⁸. Her iki yasa birlikte yorumladığında Mahkemeler Yasası'nın ilgili maddesinin Fasil 155 m. 27/II'yi zımnen ilgi ettiği sonucuna bahsi geçen yasa koyucunun kanunu yapmaktaki amacı nedeni ile ulaşamaz. Her iki madde arasında bir uyumsuzluk bağdaşmazlık bulunmamaktadır. Dolayısıyla Mahkemeler Yasası Fasil 155 Ceza usul Yasası 155/ b maddesini kaldırmamıştır. Dolayısıyla başsavcı sınırsız bir biçimde herhangi bir ceza davasını kaza mahkemesine havale edebilecektir⁵⁹. Her hal ve durumda bir davanın seri yargılama için kaza mahkemesine havale edilmesi, yargıcın cezalandırma yetkisi artırmaz⁶⁰.

Kaza mahkemelerinin bir diğer görevi de önüne gelen bir davanın ağır ceza mahkemesinde yargılanması gereken bir dava olup olmadığı hakkında tahkikat yapmaktır. Tahkikat sonucuna göre mahkeme davanın ağır ceza mahkemesine havale edilip edilmeyeceği konusunda karar verir (Mahkemeler Yasası m. 28).

Kaza mahkemesi ceza yetkisi ile çocuk mahkemesi olarak da toplanmaktadır⁶¹. Fasil 157 Suç İşleyen Çocuklar Yasası uyarınca suç işleyen çocuklar ve gençler çocuk mahkemelerinde yargılanmalıdırlar. Çocuk 14 yaşından küçük kişiyi, genç ise 14 ve 16 yaş arasında bulunan kişiyi ifade etmektedir (Fasil 157 m. 2).

bbbb.Ağır Ceza Mahkemeleri

aaaaa.Kuruluşu

Ağır ceza mahkemelerinin kuruluşu Mahkemeler Yasası'nın 30. maddesinde düzenlenmiştir. Kuzey Kıbrısta üç adet ağır ceza mahkemesi bulunmaktadır. Bu mahkemeler Lefkoşa, Gazimağusa ve Girne ilçelerinde yer almaktadır (Mahkemeler Yasası m. 30/I). Ağır Ceza mahkemeleri mürettep mahkeme-

58 VEZİROĞLU/GÜMÜŞ, s. 52.

59 *Hinis v The Police* (1963) 1 CLR 14, <http://www.cylawreports.com/LRep.dll/HomePg>, (ET. 10.6.2022).

60 *Harakambos Costi v The Police* 19 CLR 7, <http://www.cylawreports.com/LRep.dll/HomePg>, (ET. 10.6.2022).

61 Türk hukukunda çocuk mahkemelerinin görevleri hakkında ayrıntılı bilgi için bkz, 2253 Sayılı Kanun, m.6.

lerdir⁶². Bu mahkemelerde üç kaza mahkemesi başkanı, üç kaza mahkemesi kıdemli yargıcı ve üç kaza mahkemesi yargıcı görev almaktadırlar. İlgili bu yargıçlar kaza mahkemesi başkanı tarafından görevlendirilmektedirler (m. 30/II). Uygulamada Girne ağır ceza mahkemesinin yetki alanındaki davalara Lefkoşa Ağır ceza mahkemesi bakmaktadır⁶³. Lefkoşa ağır ceza mahkemesinin yetki alanı, Mülki Yönetim ve Bölümleri Yasasına ekli birinci cetvelde öngörülen Güzelyurt ve Girne ilçesine ait yerleşim sınırlarını; Gazimağusa Ağır Ceza Mahkemesinin yetki alanı ise aynı yasanın aynı cetvelinde yer alan İskele ilçesine ait yerleşim yeri sınırlarını kapsamaktadır⁶⁴.

Ağır ceza mahkemelerinin özel bir savcısı olmayıp, o yer kaza mahkemesi nezdindeki Cumhuriyet savcısı ağır ceza mahkemesindeki duruşmalara da katılır. Ancak her ağır ceza mahkemesinde Yüksek Adliye Kurulu tarafından atanan bir Cumhuriyet Başsavcısı bulunur. Cumhuriyet Başsavcısı, bağlı ilçe Cumhuriyet Savcılarının da idari amiridir.

bbbb.Görevleri

Ağır ceza mahkemeleri, ağır ceza alanına giren işlere bakmakla görevlidirler. Ağır ceza işleri ile neyin kastedildiği Mahkemeler Yasası'nın 27 ve 81. maddelerinden anlaşılmaktadır. Buna göre ağır ceza işlerinden maksat, 5 yıldan fazla hapis cezası veya 20 000 liradan fazla para cezasını ve bu cezaların her ikisini gerektiren cürümlere ilişkin davalardır.

Ağır ceza mahkemelerinin görevinin belirlenmesinde esas alınacak husus, cezanın yukarı sınırındır. Eğer bir suçun ağırlık derecesine göre farklı cezalar kanunda öngörülmüş ve ağırlık derecesinin belirlenmesi hakime bırakılmışsa, görev suçun en ağır şekli gerçekleşmiş gibi belirlenir. Ağırlaştırıcı ve hafifletici sebepler, ağır ceza mahkemelerinin görevlerinin tespitinde dikkate alınmaz⁶⁵.

Ağır ceza mahkemeleri Mahkemeler Yasası'nın 27. maddesi ve 81. maddesi altında yüksek mahkeme tarafında yapılan 2006 tarihli resmi gazetede yayımlanmış bulunan tüzük kurallarına göre, kaza mahkemelerinin görev alanları dışında kalan suçlara ilişkin ceza davalarına bakmakla görevlidirler. Dolayısıyla ağır ceza mahkemeleri 5 yıldan fazla hapis cezası veya 20 000

62 Mürettep (müstakil olmayan) ağır ceza mahkemelerinden kasıt yalnızca başkanın atandığı; diğer iki üyesinin ise, o yerde görev yapan diğer hakimlerden tamamlandığı mahkemelerdir. Türk hukukunda Kuzey Kıbrıs hukukunun mürettep ağır ceza mahkemesi kalmamıştır. Yani ağır ceza mahkemeleri tam teşekküllü olup; Başkan ve üyelerinin tamamı atanmış mahkeme olarak görev yaparlar (ARSLAN/TANRIVER, s. 83).

63 SÖZMENER, 2014, s. 415; VEZİROĞLU/GÜMÜŞ, s. 45.

64 SÖZMENER, 2014, s. 415.

65 ARSLAN/TANRIVER, s. 85.

liradan fazla para cezasını ve bu cezaların her ikisini gerektiren suçlara ilişkin ceza davalarına bakmakla görevlidirler. Ağır ceza mahkemeleri herhangi bir cezaya ek olarak On Beş Bin Liraya kadar tazminata hükmedebilmektedir (m. 32/III).

bbb.Üst Derece Yargı Yerleri

aaaa.Anayasa Mahkemesi (Yüce Divan Sıfatıyla)

Anayasa Mahkemesi, Yüce Divan sıfatıyla Cumhurbaşkanı, Başbakanı ve bakanları ilgili suçlarından dolayı yargılar (Anayasa m. 144/II). Yüce Divan sıfatıyla hareket ettiği durumlarda, özel bir ceza mahkemesi olarak görev almaktadırlar.Anayasa Mahkemesi üst derece mahkemesidir ve Anayasa Mahkemesi'nin verdiği kararlar kesindir (Anayasa m. 144/II).

Anayasa Mahkemesi'nin Yüce Divan sıfatıyla yargılama gerçekleştirdiği durumlarda mahkemede dava açma ve iddia makamını temsil görevini Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısının veya vekilinin yerine getirmesi ve incelemenin duruşmalı olarak gerçekleştirilip ilgililerin mahkumiyetine ya da beraatine karar verilmesini, ceza mahkeme olarak faaliyet gösterdiğinin somut delillerini oluşturur⁶⁶.

bbbb.Yargıtay

Hukuk ve ceza yargılaması alanında faaliyet gösteren adliye mahkemelerince verilen ve kanunun ve diğer yasa düzenlemelerin başka bir adli yargı merciinde bırakmadığı karar ve hükümlerin son inceleme mercii olup; KKTC Anayasası ile Mahkemeler Yasası ve diğer kanunların hükümlerine göre görev yapan, bağımsız bir yüksek mahkemedir.

aaaaa.Kuruluşu

Yüksek mahkeme Yargıtay olarak da görev yapmakta olup, mahkemenin kanuni idare ilkesi uyarınca kuruluşu, oluşumu, işleyişi, görev ve yetkileri ancak kanunla düzenlenir (Anayasa m. 153). Biz bu konu başlığı altında Yüksek Mahkemenin Yargıtay olarak toplandığı hallere ilişkin açıklamalarda bulunacağız; zira Anayasa Mahkemesi hakkında açıklamalara yukarıda yer verilmiş olup, Yüksek İdare Mahkemesi hakkında aşağıda inceleme yapılacaktır.

Yargıtay'ın kuruluş ve görevleriyle ilgili yasal düzenlemeler, Anayasa'nın 143, 154'üncü maddesinde ve Mahkemeler Yasası'nın 6 ıncı maddesinde yer almaktadır. Kuzey Kıbrıs hukukunda yüksek mahkeme yedi yargıç ve bir

66 ARSLAN/TANRIVER, s. 95.

başkan olmak üzere toplam 8 kişiden oluşmaktadır. Toplantılarda başkanının bulunmaması halinde en kıdemli yargıç başkanın vekilliği görevini üstlenir (Anayasa m. 143/I, Mahkemeler Yasası m. 6/I).

Yüksek mahkeme Yargıtay olarak görev yaptığı durumlarda üç yargıcın katılımı ile yargılama yapmaktadır. Yapılan oturumlar başkanın katılımı ile gerçekleşebileceği gibi sadece üç yargıcın toplanması ile de dava görülebilir ancak başkanın yokluğunda en kıdemli yargıç toplantıya başkanlık edecektir. Yüksek mahkemenin Yargıtay olarak toplandığı hallerde verilen karar nihaidir (Mahkemeler Yasası m. 6/III).

bbbbbb.Görevleri

Yargıtayın Anayasa'nın veya diğer yasaların özellikle belirttiği hallerde ilk derece mahkemesi olarak; bunun dışında istinaf mahkemesi olarak yargılama yapmaktır (Mahkemeler Yasası, m. 151/II).

Devlette en yüksek istinaf mahkemesi Yargıtay'dır. Yargıtay bu görevini yerine getirirken Anayasa, yasa ve mahkeme tüzüğü kurallarına bağlıdır (Mahkemeler Yasası m. 151/I).

Yargıtay hukuk veya ceza davalarında (Ceza Muhakemeleri Usulü Yasası'na bağlı olarak) ilk derece mahkemelerinin verdiği kararların istinaf edilmesi halinde denetimini gerçekleştirir (Mahkemeler Yasası m. 37/I). Kanun yoluna başvuru sebebi verilen mahkumiyet kararı olabileceği gibi ceza veya her ikisi aleyhine yapılabilir. Herhangi bir mahkumiyet kararı veya ceza içermesede bu karara karşı istinaf yoluna başvurmak mümkündür (Mahkemeler Yasası m. 37/II)⁶⁷.

Ayrıca Yargıtay kendisine başvurulması halinde bazı emirnameler çıkarabilir. Bu emirnameler yetkisiz tutuklamanın kaldırılması için emirname (Habeas Corpus), herhangi bir mahkeme veya yetki kullanan herhangi bir makamın yanlış kararının uygulanmasını önlemek için emirname (Prohibition), bir makamın herhangi bir yetkiye dayanarak işgal edildiğinin soruşturulmasına ilişkin emirname (quo warranto)⁶⁸ ve yarı yargı niteliğinde yetki

67 Yüksek Mahkeme Yargıtay sıfatıyla hukuk veya ceza davalarına ilişkin istinaf incelemesi yaparken ilk derece mahkemesinin bulgu ve kararları ile bağlı değildir, yeniden yargılama yapabileceği gibi ilk derece mahkemesinin davayı yeniden incelemesi konusunda görevlendirme yapabilmektedir. Eğer yeniden yapılacak yargılamayı bizzat kendisi gerçekleştirecekse yeni bir tanık dinleyebileceği gibi daha önce dinlenmiş tanığı yeniden dinleyebilir veya tanıklığı gözden geçirebilir (Mahkemeler Yasası m. 37/III).

68 Quo Warranto kamu makamını hukuka aykırı olarak işgal eden kişiyi makamdan uzaklaştırmak için kullanılan emirname olup, günümüzde böyle bir durumda men'i müdahale emri alınabileceğinden bu emirnameye başvurmaya gerek bulunmamaktadır (NECATİGİL, Zaim, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde Anayasa ve Yönetim Hukuku, 1. Bası, Rüstem Kitabevi, Lefkoşa, 1988, s. 136).

kullanılan bir makamın kararının iptali için emirname (certiorari)dir (Anayasa m. /3)⁶⁹. Bir yetkinin kullanılmasını sağlamak için mandamus emirnamesi⁷⁰ vermekle de Yargıtay görevlidir (Anayasa m. 151). Yargıtay Prohibition ve Certiorari yetkisinin yargı yetkisi kullanan ilk mahkemelerle yargı yetkisi veya yarı yargı yetkisi kullanan organ ve komisyonların kararlarının denetlenebilmesi için başvurulacak yol olduğunu ancak bu yolun özel hukuk alanında karara bağlanması gereken hususlarda gündeme geleceğini dile getirmiştir⁷¹. Anayasa Mahkemesi verdiği bir kararda yarı yargısal nitelikte olan hakem kararlarının hukuka aykırı olduğu gerekçesiyle Yargıtay'a başvurulabileceğini karara bağlamıştır⁷².

Yargıtay ve Anayasa Mahkemesi birarada değerlendirildiğinde Anayasa m. 151'de yer alan "yargı niteliğinde yetki kullanan makam" kavramından özel hukuk uyuşmazlıklarını çözmekle görevlendirilmiş hakemler ve benzeri makamların ifade edildiği ortaya çıkmaktadır⁷³.

69 Ayrıntılı bilgi için bkz. **ERHURMAN**, s. 189-223. İngiliz hukukunda hukuka aykırı idari işlem, eylem ve ihmallerle karşı başvurulabilecek hukuki çareler (ayrıntılı bilgi için bkz. **ASLAN**, Zehrettin, "İngiliz Hukukunda İdarenin Yargısal Denetim ve Bu Denetim Sonucunda Verilen Kararın Niteliği", İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, No:10, (Prof. Dr. Mesut Önen'e Armağan), 1995), kamu hukuku çareleri (mandamus, certiorari ve prohibition) ve özel hukuk çareleridir (aynı hukuki çareler günümüzde özel hukukta da uygulandığından bu çareler **Cane** tarafından, sözde özel hukuk çareleri olarak ifade edilmiştir (**Cane**, Peter, *An Introduction to Administrative Law*, Oxford, 5. Bası, Oxford Üniversitesi Yayınları, 2011, s. 66). Civil Procedure Rules'un 54.kısımında artık mandamus, prohibition ve certiorari kavramları kullanılmamakta, mandatory order (zorlayıcı yargısal emir), prohibition order (yasaklayıcı yargısal emir) ve quashing order (iptal kararı) terimleri kullanılmaktadır (Supreme Court Act 2004 değişikliği). Quashing order Fransız Türk hukuk sisteminde yer alan iptal kararına benzetilmektedir. Tek fark mahkemenin aldığı karardan sonra idareye mahkemenin kararı ile uyumlu karar üretmek için değerlendirme emri verilebilmesi veya idare yerine geçilerek yeni karar üretilmesidir (**ERHURMAN**, s. 191, tartışmalar için bkz. **AYDAR**, Hafize Sevinç, İngiliz Hukukunda Yargısal Emir Kavramı ve Türkiye'de Uygulanabilirliği, (yayımlanmamış doktora tezi), Eskişehir, Anadolu Üniversitesi Sosya Bilimler Enstitüsü, 2007, s. 50-54). Civil Procedure Rules altında idarenin yargısal denetimine tabi özel hukuk çareleri ise declaration, tazminat ve injunctiondur. Injunction Aydar tarafından tam yargısal emir olarak ifade edilmiş olup, anlamı idari otoriteyi görevini yerine getirmeye zorlamaktır (s.48). Injunction mandatory order ve prohibition order'ın gerçekleştirdiği işlevleri yerine getirir, yani bir eylem ya da işlemin yapılmasını veya yapılmamasını karara bağlar, ara emri işlevi de görür (**ERHURMAN**, s. 191; **CANE**, s. 66). Declaration idarenin işlem, eylemi sonucu ortaya çıkan yetki hak ve sorumluluk ilanı için yapılan yargı faaliyeti olarak açıklanmaktadır (**CANE**, s. 62; **ERHURMAN**, s. 191).

70 Mandamus emirnamesi kamusal bir görevin yerine getirilmesi için başvuru olan bir yöntem olup, bu emirnamenin çıkarılabilmesi için davacının kamu görevini yerine getiren kişiden istenen eylem ya da işlemin gerçekleştirilmesinde haklı olması, başka herhangi etkili yol bulunmaması, ilgili kişiye mahkemeye başvurudan önce başvurulması ve görevin yerine getirilmesinin istenmesi ancak buna rağmen ilgili kişinin hiçbir hukuki gerekçeye dayanmaksızın başvuruyu görmezden gelmesi ya da reddetmesi gereklidir (**ERHURMAN**, s. 208).

71 Yargıtay/Asli Yetki 12/87,18.03.1988, D. 1/88, <http://www.mahkemeler.net/cgi-bin/default.aspx>, (ET, 20.06.2022).

72 Anayasa Mahkemesi, 27.01.2000, Birleştirilmiş Anayasa Mahkemesi 12/99 ve z13/99, D. 1/2000, <http://www.mahkemeler.net/cgi-bin/default.aspx>, (ET, 20.06.2022).

73 **ERHURMAN**, s. 195.

C. Askeri Ceza Yargısı ve Yetkili Yargı Yerleri

1. Genel Olarak Askeri Ceza Yargısı

Askeri ceza yargısı, ceza hukuku alanında askeri mahkemelerin gerçekleştirdiği yargılama faaliyetini konu edinen yargı çeşitidir⁷⁴. Askeri yargı gibi sadece asker kişilere özgü bir yargı kolunun yaratılmasının amacı ülkeyi korumak amacıyla oluşturulan ordunun bu amacı gerçekleştirebilmesi için, hiyerarşik yapılanmanın korunması ve disiplinin sağlanmasıdır⁷⁵.

Askeri ceza yargısı, askeri mahkemeler ve disiplin mahkemeleri tarafından gerçekleştirilir. Bu yargı çeşidi genel askeri ceza yargısı ve askeri disiplin ceza yargısı olarak ikiye ayrılır.

2. Yetkili Yargı Yerleri

a. İlk Derece Yargı Yeri Olarak Askeri Mahkemeler

aa. Kuruluşu

Askeri mahkemeler ve disiplin mahkemeleri tarafından yargılamanın yapıldığı mahkemelerdir (m. 156/I). Askeri yargı organlarının nasıl kurulacağı, yargılama usulü, Silahlı Kuvvetlere bağlı yargıçların özlük işleri, askeri mahkemelerde görev alan savcılara ilişkin kurallar ve mahkemelerin bağımsızlığı, yargıçların sahip oldukları güvenceler yasa ile düzenlenir (m. 156/IV).

Güvenlik Kuvvetleri Yargıtayının Kuruluşu ve Yargılama Usulü Yasası m. 3 uyarınca Askeri Yargıtay, Yüksek Adliye Kurulu tarafından birer yıllık sürelerle görevlendirilen biri başkan olmak üzere 3 (üç) askeri yargıçtan oluşur.

bb. Görevleri

Kuzey Kıbrıs hukukunda askeri yargının özgül alanı tanımlanmamış, sadece askeri yargının özgül alanı dışında kalan görevlerine yer verilmiştir⁷⁶. Buna göre askeri mahkemelerin görevi Silahlı Kuvvetlerde görevli olmayan kişileri özel yasada belirtilmiş olan askeri suçlardan ve görevlerini ifa ettikleri sırada yasada gösterilen Silahlı Kuvvetlere ait yerlerde Silahlı Kuvvetlerdeki

74 ARSLAN/TANRIVER, s. 114.

75 ARSLAN/TANRIVER, s. 114.

76 SAĞLAM (Anayasa Hukuku Dersleri), s. 241. KKTC Anayasa Mahkemesi verdiği bir kararda askeri mahkeme ve disiplin mahkemelerinin gerçek amacının askeri yargıyı uygulamakta olduğunu dile getirmiştir. Askeri yargı deyiminin ise askere ilişkin ve orduda egemen olması gereken sükunet ve disiplini kuracak ve koruyacak mevzuat olduğunu ifa etmiştir. Mahkeme Askeri Mahkemeler ile disiplin mahkemelerini yetki itibarıyla askeri ceza yasasını ve disipline ilişkin sair askeri mevzuatın uygulanacağını kararında vurgulamıştır. Anayasa bu genel kurala m. 156/II-III ile istisna getirmiştir, ayrıntılı bilgi için bkz. AYM 16/85, D. 3/86, 18.02.1986, <http://www.mahkemeler.net/cgi-bin/anayasa.aspx>, (ET, 15/10/2022)

görevlilerce karşı işledikleri suçlardan yargılamaktır (m. 156/II). Savaş ve sıkıyönetim hallerinde ya da olağanüstü hallerde askeri mahkemelerin hangi suçlar ve kişiler açısından yetkili olduğu yasa ile düzenlenir (m. 156/III). Anayasa Mahkemesi bu istisna edilen fıkralara ilişkin verdiği bir kararda ayrıntılı olarak açıklamada bulunmuştur. Buna göre m. 156/II-III de suçlara yer verilmiş ve yetkinin suç ihdas eden yasaları uygulamakla sınırlı olduğunu ifade etmiştir⁷⁷. Türk hukukunda 2010 Anayasa değişikliği ile bu tür istisnalar savaş hali dışında kaldırılmıştır. Yapılan değişiklikler; savaş hali dışında asker olmayan kişiler askeri yargının görev alanında çıkarılmıştır (TC Anayasası m. 145/II). Devletin güvenliğine, anayasal düzene ve bu düzenin işleyişine karşı suçlar asker kişilerce gerçekleştirilmiş olsa da, adliye mahkemelerinin görev alanına alınmıştır (TC Anayasası m. 145/I). TC de yapılan reformlar gözönünden tutularak KKTC’de paralel olarak yeniliklerin yapılması gerekmektedir. KKTC’de Anayasa Mahkemesi’nin içtihadındaki gelişmeler ve yasalarda yapılan değişiklikler, KKTC’de bulunan Anayasa değişikliğine gerek bırakmaksızın önemli gelişmeler olduğunu ortaya koymaktadır⁷⁸.

Güvenlik Kuvvetleri Mahkemesi ile Güvenlik Kuvvetleri Yargıtay’ının Kuruluş ve Yargılama Usulü Yasası’nda 2004 (33/2004 Sayılı) yılında değişiklikler yapılmıştır. Bu değişikliğin en önemli özelliği askeri mahkemelerin özel kişilerle ilgili yetkisinin sınırlandırılmasıdır⁷⁹. Yapılan değişiklik sonucunda (m. 18/I) Askeri Suç ve Cezalar Yasası’nda öngörülen birçok suç askeri yargının görev alanından çıkarılmıştır. Askeri Suç ve Ceza Yasası 18. maddesinde öngörülen suçlardan KKTC’nin iç ve dış çıkarları açısından gizli kalması gereken herhangi bir bilgiyi casusluk amacı ile elde etmesi nedeniyle işlenen suçlar, ‘Yasa’nın 19. maddesinde öngörülen ve gizli kalması gereken bilgiyi elinde bulunduran kişilerin kusur ve ihmali nedeniyle işlenen suçlar, 26 ve 29. maddede yer alan suçlarda ilgili mahkemem Kaza Mahkemesi veya Ağır Ceza Mahkemesi olacaktır. Sonuç olarak yukarıda bahsi geçen suçlar dışında Askeri Suç ve Cezalar Yasası’da yer alan tüm suçlar konusunda görevli mahkeme Askeri Mahkemeler’dir.

77 AYM 16/85, D. 3/86, 18.02.1986, <http://www.mahkemeler.net/cgi-bin/anayasa.aspx>, (ET, 15/10/2022).

78 SAĞLAM (Anayasa Hukuku Dersleri), s. 243.

79 SAĞLAM, Anayasa Hukuku Dersleri, s. 247.

b. Üst Derece Yargı Yeri Olarak Askeri Yargıtay

aa. Kuruluşu

Askeri Yargıtay Anayasa m. 156/IV uyarınca yasa ile ve mahkemelerin bağımsızlığı ve yargıçların güvenceleri ile Silahlı Kuvvetlerdeki hizmetlerin gereklerine göre yasa ile düzenlenmiştir (Anayasa m. 157/ II).

Askeri Yargıtay, Yüksek Adliye Kurulu tarafından birer yıllık sürelerle yüksek mahkeme yargıçları arasından görevlendirilen 2 (iki) yargıtay askeri yargıcı ile halen Güvenlik Kuvvetleri yargıtayında görev yapmakta olan sivil Yargıtay yargıcından oluşmaktadır ve en kıdemli üye başkanlık görevini yürütür (Güvenlik Kuvvetleri Yargıtay'ının Kuruluş ve Yargılama Usulü Yasası m. 41/III).

Askeri Yargıtay'da görev yapmakta olan sivil yargıcın emekliye ayrılması veya başka bir göreve atanması halinde yerine Yüksek Adliye Kurulunca yukarıda öngörülen yöntemle bir yargıç görevlendirilir (Güvenlik Kuvvetleri Yargıtay'ının Kuruluş ve Yargılama Usulü Yasası m. 41/III).

bb. Görevleri

Askeri mahkemeler ilk derece mahkemesi olup, bu mahkemeler tarafından verilen kararlara karşı üst derece mahkemesi olan Askeri Yargıtay'a başvurulabilmektedir (m. 157/I).

Askeri Yargıtay, ceza davalarına ilişkin istinafları karara bağlamada, davanın yeniden görülmek üzere başka bir mahkemeye iletilmesi dışındaki konularda, Mahkemeler Yasasınının 37. maddesinin (3). fıkrasında Yargıtay olarak yetki kullanan Yüksek Mahkemeye tanınan yetkileri kullanmaktadır (Güvenlik Kuvvetleri Yargıtay'ının Kuruluş ve Yargılama Usulü Yasası m. 44/III).

D. İdari Yargı ve Yetkili Yargı Yerleri

1. Genel Olarak İdari Yargı

Kuzey Kıbrıs hukukunda özel kişiler ile idare arasındaki ilişkileri düzenleyen ilkeler, özel kişiler arasındaki ilişkileri düzenleyen ilkelerden farklıdır⁸⁰. Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde kural olarak Fransız Türk⁸¹ sisteminde-

80 ERHURMAN, s. 42.

81 Türk hukukunda yer alan idari yargı sistemi ile Kuzey Kıbrıs hukukunda yer alan idari yargı sistemi arasında üç temel fark bulunmaktadır, bunlardan ilki Yüksek İdare Mahkemesi'nin ayrı bir Yüksek Mahkeme olarak değil, iş bölümü dolayısıyla oluşturulan bir mahkeme olmasıdır (Yüksek İdare Mahkemesi başkanlığı bulunmamakta, tek bir Yüksek Mahkeme Başkan'ı bulunmaktadır), , ikinci farklılık ise idari yargılama usulü ile ilgili konuların Anayasa ile düzenlenmiş olmasıdır. Son farklılık ise Kuzey Kıbrıs Tür Cumhuriyeti Anayasası'nın 152. maddesi ile Yüksek İdare Mahkemesi'nin yetkisinin bu mahkemeye münhasır olarak verilmesidir (Erhurman, s. 45).

kine benzer bir idare rejimi⁸², idari rejim⁸³ ya da idare hukuku rejimi⁸⁴ uygulanmaktadır. Kuzey Kıbrıs yargı sisteminde yüksek idare mahkemesinin herhangi bir idari görevi bulunmaması Fransız ve Türk idari yargı sisteminden farkını ortaya koymaktadır⁸⁵. İdari yargı sistemi Anglosakson hukukunun da etkisi altındadır. Anglosakson hukukunun Kuzey Kıbrıs idare hukuku üzerindeki doğrudan etkisi hakim emirleri konusunda gündeme gelmektedir⁸⁶. Ancak bu emirler özel düzenleme nedeniyle idare hukukuna ilişkin olmakla beraber Yargıtay'dan talep edilebilmektedir.

Yüksek İdare mahkemesinde açılacak davalarda eğer yasa davaya tek hakim bakacağını belirtmişse yüksek idare mahkemesi ilk derece mahkemesi olarak görev alacak ve verilen karara karşı istinaf kanun yoluna başvurulabilecektir; eğer üç yargıç tarafından bakılacağı belirtilmişse verilecek karara karşı istinaf yoluna başvurulamayacaktır.

Yüksek İdare Mahkemesi'ne ilişkin yasal düzenlemeler Yüksek İdare Mahkemesi Yasası, Yüksek İdare Mahkemesi Tüzüğü ve Anayasa'da yer almaktadır. Ayrıca Yüksek İdare Mahkemesi Tüzüğü m. 18 uyarınca Hukuk Muhakemeleri Usulü Tüzüğü de Yüksek İdare Mahkemesi Tüzüğü'nde hüküm bulunmayan hallerde uygulanacaktır. Ayrıca Yüksek İdare Mahkemesi yargıç idari yargının özelliklerine uygun bir yargılama usulünü geliştirme konusunda çok geniş bir takdir hakkına sahiptir. Hatta yargıç başka türlü kararlaştırmak suretiyle tamamen Hukuk Muhakemeleri Usulü Tüzüğü'nün dışına çıkmak suretiyle hukuk yaratabilecektir⁸⁷.

2. Yetkili Yargı Yerleri

a. İlk Derece Yargı Yeri Olarak Yüksek İdare Mahkemesi

aa. Kuruluşu

Yüksek İdare Mahkemesi Yasası'nın 2. maddesi Yüksek İdare Mahkemesi'nin ilk derece yargılamasında kuruluşuna ilişkin düzenlemeye yer vermektedir: İlgili düzenleme şu şekildedir: *“bu yasaya ekli cetvelde gösterilen du-*

82 ERHURMAN, s. 42; ZABUNOĞLU, Yahya, İdari Yargı Hukuku Dersleri, 1. Bası, Ankara, 1980, 1981, s. 27.

83 DURAN, Lütfi, İdare Hukuku Ders Notları, 1. Bası, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, İstanbul, 1982, s. 15; ERHURMAN, s. 42; ÖZAY, İl Han, “Komisyonlar Saltanatı Ülkesinin İdare Hukuku, İdare Hukuku ve İlimleri Dergisi, Sayı:1-3, 1983, s. 95.

84 ERHURMAN, s. 42; KUTLU, Meltem, “İdari Usul ve İdare Sözleşmeleri”, İdare Usul Kanunu Hazırlığı Uluslararası Sempozyumu, Ankara, 1998, s. 111.

85 ERHURMAN, s. 42.

86 ERHURMAN, s. 190.

87 ERHURMAN, s. 73.

rumlar dışında kalan başvurular, Yüksek İdare Mahkemesi'nde görevli tek yargıç tarafından incelenip karara bağlanır”.

ab. Görevleri

Yüksek idare mahkemesinin görevleri Anayasa'da düzenlenmiştir. Buna göre yürütsel veya yönetsel bir yetki kullanan herhangi bir organ, makam veya kişinin bir kararının, işlem veya ihmalinin, Anayasanın veya yürürlükte bulunan diğer mevzuatların kurallarına aykırı olup olmadığı konusunda inceleme yapmakla görevlidir (Anayasa m. 152/I).

Türk hukukunun aksine⁸⁸ hukukumuzda idari işlem, maksat ve ihmal-ler dışında idari eylem ve idari sözleşmelerden doğan davalar Yüksek İdare Mahkemesinde dava konusu olamayacaktır. Çünkü anayasa koyucu idareye karşı açılacak tazminat davalarını adli yargının görev alanı içinde saymıştır. Anayasa'nın 152. maddesinde idareye karşı açılacak tazminat davalarının Yüksek İdare Mahkemesi'nde görüleceğine ilişkin bir hükmün olmaması bizi davanın Yüksek İdare Mahkemesi'nde açılmayacağı sonucuna götürmektedir.

Yüksek İdare Mahkemesinin verdiği karar kesin olup, yetkisi münhasırdır (Mahkemeler Yasası m. 152/I). Yani yapılacak yasa değişikliği yüksek idare mahkemesinde açılması gereken davanın başka bir yargı yolunda açılmasına dair kural konması Anayasa'ya aykırılık teşkil edecektir.

Yüksek İdare Mahkemesi kararında karar işlem veya ihmali tamamen veya kısmen onaylayabilir. İlgili karar veya işlemin tamamen veya kısmen

88 Türk hukukunda idari yargıda açılacak davalar, idari işlemlerin hukuka aykırı olduğu iddiası ile açılan iptal davaları, bir idari eylemden veya işleminden doğan zararın giderilmesi amacıyla açılan tam yargı davaları ve idari sözleşmelerden dolayı taraflar arasında çıkan uyumsuzluklara ilişkin davalardan (İYUK m.2).

İngiliz hukukunda hukuka aykırı idari işlem, eylem ve ihmellere karşı başvurulabilecek hukuki çareler (ayrıntılı bilgi için bkz. **ASLAN**), kamu hukuku çareleri (mandamus, certiorari ve prohibition) ve özel hukuk çareleridir (aynı hukuki çareler günümüzde özel hukukta da uygulandığından bu çareler Cane tarafından , sözde özel hukuk çareleri olarak ifade edilmiştir (s. 66)). Civil Procedure Rules'un 54.kısımında artık mandamus, prohibition ve certiorari kavramları kullanılmamakta, mandatory order (zorlayıcı yargısal emir), prohibition order(yasaklayıcı yargısal emir) ve quashing order (iptal kararı) terimleri kullanılmaktadır (Supreme Court Act 2004 değişikliği). Quashing order Fransız Türk hukuk sisteminde yer alan iptal kararına benzetilmektedir. Tek fark mahkemenin aldığı karardan sonra idareye mahkemenin kararı ile uyumlu karar üretmek için değerlendirme emri verilebilmesi veya idare yerine geçilerek yeni karar üretilmesidir (**ERHURMAN**, s. 191. Tartışmalar için bkz. **AYDAR**, s. 50-54). Civil Procedure Rules altında idarenin yargısal denetimine tabi özel hukuk çareleri ise declaration, tazminat ve injunctiondur. Injunction Aydar tarafından tam yargısal emir olarak ifade edilmiş olup, anlamı idari otoriteyi görevini yerine getirmeye zorlamaktır (s.48).Injunction mandatory order ve prohibition order'ın gerçekleştirdiği işlevlerini yerine getirir, yani bir eylem ya da işlemin yapılmasını veya yapılmamasını karara bağlar, ara emri işlevi de görür (**ERHURMAN**, s. 191; **CANE**, s. 66). Declaration ise idarenin işlem, eylemi sonucu ortaya çıkan yetki hak ve sorumluluk ilanı için yapılan yargı faaliyeti olarak açıklanmaktadır (**CANE**, s. 62; **ERHURMAN**, s. 191)

hükümsüz ve etkisiz olduğuna karar verebileceği gibi söz konusu ihmalin tamamen veya kısmen yapılmaması gerektiğine ve yapılması ihmal olunan eylem veya işlemin yapılması gerektiğine karar verebilir ve bu karar devlet içerisindeki tüm mahkemeleri, organları ve makamları bağlar (Mahkemeler Yasası m. 152/IV).

Yüksek İdare Mahkemesi tarafından hükümsüz kılınan karar veya işlem- den ya da yapılmaması gerektiğine karar verilen bir ihmalden zarar gören kişi zararlarının tazmini için dava açma hakkına sahiptir (Mahkemeler Yasası m. 152/VI). Açılacak dava adli yargıda gündeme gelebilecektir. Bu dava ilgili kişi tarafından yani karar veren, işlemi ya da ihmali yapan kişi tarafından tazminatın eksik ödenmesi ne ilişkin olabileceği gibi başka bir tazminat verilmesi ve mahkeme tarafından saptanacak tam ve mühim tazminat talebine ilişkin olabilecektir.

Yüksek İdare Mahkemesinin yetkisi bu mahkemeye Anayasa ile münhasır olarak verildiği için Türk yargı sisteminin aksine yapılacak yasa ile idari işlem veya eylemlerin yargısal denetimin adli yargıya bırakılıp bırakılmayacağı tartışması da gündeme gelmemektedir⁸⁹.

Yargıtay verdiği bir kararda Askeri Mahkemenin mücahitlik hizmeti belgelendirme konusunda yapmakta olduğu işlemlerin idare hukuku sahasında olduğunu ve yetkili mahkemenin de Yüksek İdare Mahkemesi olduğunu dile getirmiştir⁹⁰.

Polis disiplin işlemlerine karşı certioari ve prohobition emirnamesi çıkarılmasına ilişkin yapılan başvuruda Yargıtay polis ve memurların disiplin işlemlerinin yargısal veya yarı yargısal olmakla birlikte, özel hukuk alanında olmadığını dile getirmiş ve disiplinle ilgili kararların denetleme yerinin yüksek idare mahkemesi olduğunu tespit etmiştir⁹¹. Yargıtay'ın asli yetki altında denetleme yapabilmesi için verilen kararın özel hukuk alanında olması gerekmektedir.

b.Üst Derece Yargı Yeri Olarak Yüksek İdare Mahkemesi

aa. Kuruluşu

Yüksek Mahkeme Yüksek İdare Mahkemesi olarak toplandığında kuruluşu Yargıtay başlığı altında anlatılan şekilde gerçekleşecektir; zira Yüksek İdare Mahkemesi ayrı bir mahkeme olmayıp, Yüksek Mahkemenin gerçekleştirdiği yargılama faaliyetlerinden biridir. Yüksek Mahkeme yasada belir-

89 ERHURMAN, s. 45.

90 Yargıtay Asli Yetki D. 1/82, , <http://www.mahkemeler.net/cgi-bin/default.aspx>, (ET. 5.6.2022).

91 Yargıtay Asli Yetki D. 1/88, <http://www.mahkemeler.net/cgi-bin/default.aspx>, (ET. 5.6.2022).

tilen hallerde Yüksek İdare Mahkemesi olarak toplanır. Biz burada kısaca bu mahkemenin 3 yargıçtan oluşan heyet halinde yargılama Fas işyerini gerçekleştireceğini belirtmekte fayda görüyoruz (Anayasa m. 143/IV, Mahkemeler Yasası m. 6/ IV).Mahkemeler Yasası m. 4/II uyarınca: “*tek yargıç tarafından verilen kararlara karşı üç yargıçtan oluşan yüksek idare mahkemesine istinafen başvurulabilir*”.

ab. Görevleri

Yüksek Mahkeme Yüksek İdare Mahkemesi sıfatıyla toplandığı hallerde Yüksek İdare Mahkemesi tarafından tek hakimin yargılama yapması sonucu verdiği kararların denetimini gerçekleştirir. Ayrıca Yüksek Adliye Kurulu tarafından verilen kararları başvuru halinde denetleme görevine sahiptir. Bu konuda açık hüküm bulunmamasına rağmen yönetsel bir işlem yaptığı açıktır ve kurul yargıç olmayan üyelere de sahip bulunmaktadır. Anayasa'nın herhangi bir yerinde Kurul kararlarına karşı yargı yolunun kapalı olduğuna dair herhangi bir hüküm mevcut olmadığından Yüksek Adliye kurulu kararlarına karşı Yüksek İdare Mahkemesi'ne başvurulabileceği sonucu çıkmaktadır⁹². YİMT'in 7. maddesinde yer alan “talimat veya emir”başlıklı hükmündeki düzenleme ve uygulama gözönünde bulundurulduğunda nihai kararlara karşı bu yola başvurulamayacağı sonucu çıkmaktadır⁹³.

Yüksek İdare Mahkemesi yüksek mahkeme olarak idarenin düzenleyici işlemlerini denetleyebilecek midir? Yüksek İdare mahkemesi Anayasa'da yer alan işlemler ibaresinin düzenleyici işlemleri içine almadığına ilişkin hüküm vermiştir ve bu konuda açılan davaları reddetmektedir. Anayasa Mahkemesi verdiği bir kararda düzenleyici işleme dayanarak yapılan işleme karşı açılacak bir davada, ilk derece mahkemesinin düzenleyici işlemin Anayasa'ya aykırılığını inceleyebileceğini ifade etmiştir⁹⁴. İlgili bu karar sonucunda doğrudan düzenleyici işleme karşı Yüksek İdare Mahkemesi'nde dava açılması mümkün değildir. Kanaatimizce bu kararda yer alan yorumun düzenleyici işlemlerin hukuka aykırılığı iddiasıyla Yüksek İdare Mahkemesi'nde dava açılacak şekilde genişletilebilir⁹⁵; zira Anayasa'da bu yorumu engelleyecek herhangi bir düzenleme bulunmamaktadır. Aksi halde hukuk devleti ilkesini zedeleyecek olumsuz sonuçlar gündeme gelebilecektir.

Kuzey Kıbrıs hukukunda idari yargıda kanun yolu olarak mahkeme tarafından verilen sadece nihai kararlara karşı değil, miktar ve değeri önem taşı-

92 ERHURMAN, s. 118.

93 ERHURMAN, s. 638.

94 Anayasa Mahkemesi, 27.4.1979, 18/78 Sayılı Karar, <http://www.mahkemeler.net/cgi-bin/default.aspx>, (ET.20.6.2022).

95 ERHURMAN, s. 148.

maksızın ara kararlara karşı da başvurulabilmektedir (YİMT m. 16, HMUT emir 35, nizam 2). Ayrıca YİMT uyarınca mahkeme emirlerine karşı emir ve talimatların tekrardan gözden geçirilmesi yoluna gidilebilir (m. 14)⁹⁶. Bu konuda başvurulacak mahkeme Yüksek İdare Mahkemesi'dir. Mahkeme bu görevini yüksek idare mahkemesi olarak yapar.

Yüksek İdare Mahkemesi veya Yargıtay olarak Yüksek Mahkemenin toplandığı hallerde verilen karar nihaidir (Mahkemeler Yasası m. 6/III). Yüksek Mahkemeye Yüksek İdare Mahkemesi olarak doğrudan doğruya başvurulması yasa ile gösterilen haller dışındaki başvurular, Yüksek İdare Mahkemesinde görevli tek yargıç tarafından incelenip karara bağlanır (Anayasa m. 143/IV). Tek yargıç tarafından verilecek kararlara karşı üç yargıçtan oluşan Yüksek İdare Mahkemesine istinafen başvurulabilir (Anayasa m. 143/IV).

E. Seçim Yargısı ve Yetkili Yargı Yerleri

1. Genel Olarak Seçim Yargısı

Seçimlerle ilgili şikayet ve itirazların yapıldığı İlçe Seçim Kurullarını ve bu kurulların kararlarını denetleyen Yüksek Seçim Kurulu seçim yargı düzenini oluşturmaktadır. Seçimlerin icrası sırasında ve seçimlerden sonra seçim konularıyla ilgili şikayet ve itirazları incelemekle görevli yargı yeridir⁹⁷. Demokrasinin sağlanması ve hukuk devleti ilkesinin temini için seçim yargısının yargı sistemi içerisinde üstlenmiş olduğu işlev büyüktür⁹⁸.

2. Yetkili Yargı Yerleri

Seçim yargısı, ilk derece yargı yeri olarak faaliyet gösteren ilçe seçim kurulları ile üst derece yargı yeri olan ve Lefkoşa'da kurulmuş bulunan Yüksek Seçim Kurulu eliyle yerine getirilir (Anayasam. 69, Seçim ve Halkoylaması Yasası m. 17, 21)⁹⁹. İlçe Seçim Kurulları seçim için görevlendirilmiş ilk de-

96 YİMT m. 14: "(1) Bu tüzük gereğince bir yargıç tarafından verile herhangi bir emir veya talimattan olumsuz yönde etkilenen ve bunun tekrar gözden geçirilmesini isteyen bir tarafın, bu emri veya talimatı öğrendiği tarihten veya namına bir avukat bulunuyorsa avukatın öğrendiği tarihten itibaren yedi gün zarfında, Kayıt Kalemine bu amaçla verilecek bir istidasi üzerine, söz konusu emir veya talimat, Mahkeme tarafından gözden geçirilebilir.

(2) Bu maddenin (1). fıkrası gereğince yapılan tekrar bir gözden geçirme istidasi, böyle bir gözden geçirme sonuçlanıncaya kadar, söz konusu emir veya talimatın icrasını erteler, meğer ki mahkeme başka türlü karar versin".

97 ARSLAN/TANRIVER, s. 162.

98 ARSLAN/TANRIVER, s. 162.

99 Türk hukukunda seçim yargısı ilk derece yargı yeri olan il ve ilçe seçim kurulları ile üst derece yargı yeri olarak faaliyet gösteren ve Ankara'da bulunan Yüksek Seçim Kurulu eliyle gerçekleştirilir (ARSLAN/TANRIVER, s. 162).

rece mahkemesi yargıçlarından, Yüksek Seçim Kurulu da yüksek mahkeme yargıçlarından oluşmaktadır¹⁰⁰.

a. İlk Derece Yargı Yeri Olarak İlçe Seçim Kurulları

İlçe seçim kurullarının, kuruluş ve görevleri ile ilgili hukuki düzenleme Seçim ve Halkoylaması Yasası m. 17 ve 20'de yer almaktadır.

aa. Kuruluşu

İlçe seçim kurulu bir başkan, iki asıl ve bir yedek olmak üzere dört üyeden oluşur. Bu üyelerden başkan Yüksek Seçim Kurulu tarafından belirlenir. Diğer üyeler ise yargıçlar ve savcılar arasından atanır. Başsavcı ve başsavcı yardımcısı kurula atanamaz. (SHY m. 21/I).

Başkanın herhangi bir nedenle kurula katılamayacağı hallerde ona vekillik etmek üzere kurul tarafından başkan yardımcısı seçilir (SHY m. 21/IV). Herhangi bir sebeple üyeliklerden birinin boşalması halinde boşalan üyeliklerin yerine yedek üye atanır (SHY m. 21/V).

bb. Görevleri

İlçe Seçim Kurullarının görevlerinin neler olduğu Seçim ve Halkoylaması Yasası m. 23'de açıkça düzenlenmiştir. Bu görevler şunlardır:

1. İlçe bölgesinde yapılacak olan seçim ve halkoylamasının düzenle yürütülmesini hususunda gereken tüm tedbirleri almak ve seçim ile halkoylaması işlerinin denetimini sağlamak;
2. Sandık kurullarını kurmak ve kurulların oluşturulmalarına, işlemlerine ve kararlarına karşı yapılan itirazları inceleyerek karara bağlamak;
3. İlçe bölgesindeki sandık kurullarından gelen tutanakları birleştirerek, ilçe seçim ve halkoylaması tutanağını düzenlemek ve ilgili bu tutanağı seçim ve halk oylaması işlerine ait diğer evraklarla birlikte Yüksek Seçim Kurulu'na derhal teslim etmektir.

İlçe seçim kurulları üye tam sayısı ile toplanır ve kararlar salt çoğunlukla alınır. Çekimsiz oy kullanılması mümkün değildir (SHY m. 21/III).

b. Üst Derece Yargı Yeri Olarak Yüksek Seçim Kurulu

Seçim ve Halkoylaması Yasası'nın 20. maddesinde, seçimlerin, Yüksek Seçim Kurulu'nun genel yönetimi ve denetimi altında yapılacağı ifade edilmiştir.

¹⁰⁰SÖZMENER, s. 61.

aa.Kuruluşu

Yüksek Seçim Kurulu biri başkan, dört asıl ve iki yedek olmak üzere toplam 7 üyeden oluşmaktadır. Başkan ve üyeler devlet hizmetinde olan yargıçlar arasından Yüksek Mahkeme tarafından seçilirler. Seçimler gizli oy ve salt çoğunlukla yapılır. Her halükarda bir başkan ve üye Yüksek Mahkeme yargıçları arasından seçilmek zorundadır (YSKY, m. 17/I-II).

bb.Görevleri

Yüksek Seçim Kurulu'nun görevlerinin neler olduğu Yüksek Seçim Kurulu Yasası'nın 20. maddesinde gösterilmiştir. Genel olarak bu görevler şu şekilde ifade edilebilir:

1. Seçimin ve halkoylamasının seçim bölgelerinde güvenlik içerisinde düzenle gerçekleştirilmesini sağlamaktır. Yine bu hususta gerekli genelgelerin yapılması ve seçim ile halkoylaması işlerini denetlemek;
2. Seçimlere katılan siyasal partilerin oy verme gününden en az doksan gün önce kurulmuş olup olmadığını ve tüzel kişilik kazanıp kazanmadığını incelemek ve seçime katılıp katılamayacağına karar vermek;
3. İlçe Seçim Kurullarının kuruluşunu sağlamak, İlçe Seçim Kurullarının oluşumunu, işlemlerine ve kararlarına karşı yapılacak itirazları, oy verme gününden önce ve itiraz konusunun gerektirdiği süratle, kesin karara bağlamak;
4. Adaylığa ait itirazlar hakkında yasa gereğince kesin karar vermek;
5. İlçe seçim kurullarınca oy verme günü işlemleri hakkında verilmiş olan kararlara karşı yapılan itirazları derhal inceleyip kesin karara bağlamak;
6. İlçe seçim kurullarınca düzenlenen tutanaklara karşı yapılan itirazları inceleyip kesin karara bağlamak;
7. Seçim ve halkoylamalarından sonra, kendisine süresi içinde yapılan, seçimin sonucuna etkili olacak ve o bölge seçiminin veya halkoylamasının veya seçilenlerin bir veya birkaçının tutanağının iptalini gerektirecek nitelikte itirazları, alt kurullara yapılan itirazların silsilesine ve sürelerine uygunluğunu araştırmaksızın inceleyip kesin karara bağlamak;
8. Aday beyanname veya listelerini ilan etmek; bunlar hakkında yapılacak itirazları incelemek bu beyanname veya listelerden geçerli olma-

yanlar hakkında karar vermek, geçici ve kesin aday listelerini yerlerine göndermek ve ilan etmek;

9. Seçimlere, bu Yasa kurallarına ters bir biçimde yapıldığı yargısına vardığı müdahaleleri önlemek yönünde gerekli önlemleri almak.

Kurul üye tamsayısı ile toplanmakta ve kararlarını salt çoğunlukla vermektedir. Eğer oyların eşit olması durumu gündeme gelirse başkanın katıldığı tarafın oyu üstün tutulur. Yüksek Seçim Kurulu tarafından verilen kesin kararlar ve prensip kararları resmî gazetede yayımlanırlar (SHY m. 19). Yüksek seçim kurulunun resmen veya itiraz üzerine vereceği kararlar kesin olup, başka bir üst merciye başvurma imkanı bulunmamaktadır (SHY m. 149/II, 168/IV).

Arslan/Tanrıver Yüksek Seçim Kurulu'nun oluşumu, işlevi ve maddi anlamda yargı ölçütünün dikkate alınması durumunda kurulun bağımsız bir yargı organı olduğunu ileri sürmektedir¹⁰¹.

E. Hesap Yargısı ve Yetkili Yargı Yeri Olarak Sayıştay

1. Genel Olarak Hesap Yargısı

Genel ve katma bütçeli dairelerinveya kuruluşların, genel bütçe içinde yer almayan kamu kurum ve kuruluşları ile yerel kuruluşların; sabit veya döner sermayeli veya fon şeklinde kurulan kurum ve teşebbüslerle, kamu iktisadi teşebbüslerinin ve yasalarla Sayıştay denetimine tabi tutulan diğer kurum ve kuruluşların bütün gelir, gider ve malları ile nakit, tahvil, senet gibi kaymetlerinin, emanet niteliğinde olanlar dahil, alınıp verilmesini, sağlanma ve kullanılmasının denetlenmesi sonucunda sorumlulukları görülenlerin hesap ve işlemlerinin kesin bir biçimde hükme bağlanmasını konu alan yargı çeşidine, hesap yargısı denir (Sayıştay Kanunu m. 3/I). Kısaca hesap yargısı kamu gelir ve giderlerini denetimin yapıldığı yargı çeşitidir (Anayasa m. 132/I).

2. Yetkili Yargı Yeri Olarak Sayıştay

Hesap yargısı alanında, ilk ve son derece inceleme yapan kuruluş, yüksek bir hesap kurulu konumunda bulunan Sayıştay'dır. Kurulun işlevi Meclis tarafından hazırlanan bütçenin resmî kuruluşlarca amacını uygun olarak kullanılıp kullanılmadığının Meclis adına denetlenmesidir¹⁰²

Sayıştay'ın Mahkemeler teşkilatını düzenleyen Mahkemeler Yasası'nda düzenlenmemiş bulunması, Başkan ve üyelerinin hakimlik teminatına benzer bir güvenceye kavuşturulmamış bulunması, Anayasa'da 'Ekonomik ve Mali

101 TANRIVER/ASLAN, s. 167.

102 SAĞLAM, s. 422.

Kurallar' başlığı altında düzenlenmiş olması ve yine bu üyelerin yargıçlardan oluşmaması gibi hususları gözeterek bir bütün halinde bir değerlendirmeye tabi tutacak olursak, onun bir mahkeme niteliği taşımadığını söylemek hatalı olmayacaktır. Ayrıca Sayıştay'ın sorumluların hesap ve işlemlerini kesin hükme bağlaması yargının temeli olan sav savunma ve karar sürecine aykırıdır. Bu tür başvuru yolları uyumsuzluğun temeli olan ve tarafların varlığına dayanan dava gibi değerlendirilemez. Sayıştay kendisine özgü bir kurum olup, aleyhine hiçbir yargı organına başvurulmaması kanundan kaynaklanır¹⁰³. Hukuk Devleti ilkesinin gereği olan idarenin işlemlerinin yargı denetimine açık olması gerekmektedir. Sayıştay tarafından verilen kararlar idari karar olarak nitelendirilebileceğinden kanaatimizce bu kararların Yüksek İdare Mahkemesi tarafından denetlenebilmesi gerekmektedir¹⁰⁴.

a. Kuruluşu

1571 yılında Kıbrıs'ın Osmanlı Devleti tarafından fethedilmesinden ardından Kıbrıs'ın mali işlerini denetlenmesi ihtiyacı ortaya çıkmış ve bu amaçla Lala Mustafa Paşa Defter Eminliğini kurmuştur. Bu kurumun başına ise baş muhasip sıfatıyla Mehmet adında bir defterdar getirilmiştir. Hesap yargısı alanında yapılan ikinci adım ise Ondokuzcu yüzyılda başlayan yenileşme hareketleri çerçevesinde 29 Nisan 1865 yılında gerçekleşmiştir. Tanzimat döneminde devlet harcamalarını denetiminin sağlanması amacıyla Divan-I Muhasebat kurulmuştur. Kıbrıs'ın 1878 yılında İngiltere'ye kiralanasının ardından ise 1879 yılında İngiliz sömürge idaresi mali denetimin yapılması görevini de yerine getirmek üzere baş murakıp atamıştır. Sayıştay başkanı olarak da adlandırılabileceğimiz baş murakıpın o tarihlerdeki resmi rütbesi denetleme müdürüdür ve İngiliz sömürge döneminde bu makama sadece İngiliz memuru atanmaktaydı. Yerel Denetleme Dairesi İngiltere'nin Muhasebe ve Sayıştay Başkanlığı'na bağlanmış bulunmaktaydı. 1910 yılında İngiltere'de gerçekleştirilen örgütsel ve yönetsel değişikliklerin ardından Denizaşırı Murakıplık Dairesi adı altında yeni bir birim kurulmuştur ve Kıbrıs'taki Murakıplık Dairesi bu birime bağlanmıştır. Bu düzenleme adanın Kıbrıs Cumhuriyeti olarak bağımsızlığa kavuştuğu 1960 yılına kadar devam

103 Türk hukukunda Türkiye Cumhuriyeti 1961 Anayasasında Sayıştay yargı bölümü içinde ele alınmamış, " iktisadi ve mali hükümler" başlığı altında yer almıştır. Ancak 1982 Anayasası'nda Sayıştay'a yargı bölümü içinde yer verilmiştir. Kanaatimizce 1982 Anayasası'nda yer verilen düzenleme hatalıdır. Türkiye Cumhuriyeti Anayasa Mahkemesi 1991 yılında verdiği bir kararda Sayıştay'ın sorumluların hesap ve işlemlerini kesin hükme bağlamasını ve buna karşı karar düzeltme isteminde bulunulabilmesini yargının temeli olan sav savunma ve karar sürecine aykırı bulmuştur. Anayasa Mahkemesi bu tür başvuru yollarının uyumsuzluğun temeli olan ve tarafların varlığına dayanan dava gibi değerlendirilemeyeceğini dile getirmiştir (SAĞLAM, s. 422).

104 SAĞLAM, Türk hukukunda Sayıştay tarafından verilen kesin kararların idari işlem niteliğine uygun olarak Danıştay tarafından denetlenmesi gerektiğini dile getirmiştir (s. 423).

etmiştir. Kıbrıs'ın bağımsız bir devlet olarak Cumhuriyet ilan edilmesinden sonra 1960 yılında Kıbrıs Cumhuriyeti'ne baş murakıp atanmıştır. Yani Kıbrıs Cumhuriyeti'nin ilk Sayıştay Başkanı Rüstem Tatar'dır. Ancak bu başkanlık sadece 3 yıl sürmüştür. 1963 yılında ortaya çıkan iç çatışmalar nedeniyle iki toplumlu kurumlar ortadan kalktı ve 1963 sonrasında Türkler kendilerine ait murakıplık dairesini kurmuşlardır. Türkiye'nin 1974 yılında Kıbrıs'a yaptığı Barış Harekatı sonrası, 1975 Anayasası ile yeni ve çağdaş Yüksek Denetleme Kurumunun oluşumuna imkan veren düzenlemeler yapılmış ve 1 Ağustos 1978 tarihinde Sayıştay Yasası yürürlüğe girmiştir. 15 Kasım 1983 tarihinde Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti kurulmuştur ve Sayıştay Başkanlığı ile ilgili yasal düzenlemeler 1985 Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Anayasasında aynen yer almıştır. Bugünkü Sayıştay, 1 Ağustos 1978 tarihinde yasal kimliğini bulmuştur. Sayıştay Başkanı olarak bu göreve Ağustos 1978 tarihinde Osman İsmail Uğurhan, Nisan 1985 tarihinde Nail Atalay, Haziran 1997 tarihinde Soner Vehbi, Temmuz 2007 tarihinde İsmet Akim ve Kasım 2010 tarihinde ise Osman Korahan atanmıştır. Korahan halen Sayıştay Başkanı olarak görevine devam etmektedir¹⁰⁵. Bu gün için, yasal çerçevede, Sayıştay ile ilgili temel hukuki düzenlemeyi Sayıştay Kanunu oluşturmaktadır. Bunun dışında Kamu Kaynaklarının Verimli, Etkin ve Tutumlu Kullanılıp Kullanılmadığına İlişkin Denetim ve Usul Esasları Tüzüğü¹⁰⁶ Sayıştay hakkında hukuki düzenlemelerin yer aldığı kaynaktır.

Sayıştay bağımsız bir kuruluş olup, bir başkan ve iki üyeden oluşmaktadır. Üyeler başkanın yardımcısı olarak görev yapmaktadırlar. Başkan Sayıştay'ın en büyük amiri olup, Sayıştay'da yeterli sayıda deneyimi bulunmaktadır. Yine idari personel ve kitabet personeli de Sayıştay'da görev almaktadırlar (Sayıştay Yasası m. 5).

Sayıştay Başkanı, Cumhuriyet Meclisi Genel Kurulu tarafından seçilmektedir. Seçim başkanlığa başvuran adaylar arasından gizli oyla ve toplantıya katılanların salt çoğunluğuyla yapılır (Sayıştay Kanunu m. 6/II). Sayıştay üyelerinin sayısı ikidir (Sayıştay Kanunu m. 7/I).

Sayıştay başkanı olabilmek için Devlet hizmetinde olup, İdari Bilimler, Maliye, İktisat, Hukuk, İstatistik, İşletme, Muhasebe veya Ticaret konularında bir Fakülte, Akademi veya Yüksek Okulu bitirmiş olmaları veya Certified veya Chartered Accountant ünvanını taşımaları ve en az 20 yıl devlet hizmetinde idari ve/veya mali görevlerde bulunmuş olmak gereklidir (Sayıştay Kanunu m. 6/II).

105 Bkz. <http://sayistay.gov.ct.tr/tr-tr/sayistayhakkında/sayistayintarihçesi.aspx>, (ET. 20/10/2022).

106 Ayrıntılı bilgi için bkz. <http://sayistay.gov.ct.tr/Portals/1089/documents/others/153-2012.pdf>, (ET. 20/10/2022).

Üyelik için başvuracakların, başvurma tarihinde Sayıştay kadrolarındaki Uzman Denetçi, Baş Denetçi, Baş Denetçi Yardımcısı veya Kıdemli Denetçi kadrolarından herhangi birinde halen görev yapmaları ve İdari Bilimler, Maliye, İktisat, Hukuk, İstatistik, İşletme, Muhasebe veya Ticaret konularında bir Fakülte, Akademi veya Yüksek Okulu bitirmiş olup, en az 18 yıl Sayıştayda denetim hizmetlerinde bulunmuş olmaları koşuldur (Sayıştay Kanunu m. 7/II).

b. Görevleri

Sayıştay'ın, Sayıştay Kanunun'dan doğan görevleri şunlardır (Sayıştay Kanunu m. 3):

1. Genel ve katma bütçeli daire veya kuruluşların, genel bütçe içinde yer almayan kamu kurum ve kuruluşları ile yerel kuruluşların, sabit veya döner sermayeli veya fon şeklinde kurulan kurum ve teşebbüslerle, kamu iktisadî teşebbüslerinin ve Yasalarla Sayıştay denetimine tabi tutulan diğer kurum ve kuruluşların bütün gelir, gider ve malları ile nakit, tahvil, senet gibi kıymetlerinin, emanet niteliğinde olanlar dahil, alınıp verilmesini, sağlanma ve kullanılmasını denetlemek;
2. Devlete ait borç, alacak ve taahhütlerle çeşitli kaynaklardan bağış ve yardım suretiyle elde edilen nakdî veya aynî kıymetleri, Devlet bonolarını, bütün kefalet, kredi ve Devlet avanslarını denetlemek;
3. Genel ve katma bütçelere ilişkin kesin hesapları inceleyerek düzenleyeceği uygunluk bildirimlerini ilişkin olduğu kesin hesap tasarısının verilmesinden başlayarak en geç 6 (altı) ay içinde Cumhuriyet Meclisine sunmak;
4. Genel bütçe içinde yer almayan kamu kurum ve kuruluşları ile yerel kuruluşların; sabit, döner sermayeli veya fon şeklinde kurulan kurum ve teşebbüslerle kamu iktisadi teşebbüslerinin ve son olarak yasalarla Sayıştay denetimine tabi tutulan diğer kurum ve kuruluşların kesin hesaplarını inceleyerek düzenleyeceği uygunluk bildirimlerini, bildirimlerin Sayıştay tarafından tamamlandığı tarihte Cumhuriyet Meclisine ve Bakanlar Kuruluna sunmak;
5. Gerektiğinde mali işlere ve hesap usulleriyle gelir tahakkuk sistemleri hakkında Cumhuriyet Meclisine ve Bakanlar Kuruluna rapor vermek;
6. Denetimine tabi kuruluşların hesap ve işlemlerinin incelenmesi sonucunda gerekli gördüğü hususlarda Cumhuriyet Meclisine ve Bakanlar Kuruluna rapor vermek;

7. Yukarıdaki bahsi geçen kurum, kuruluş ve kamu iktisadi teşebbüslerinin gelir ve giderleri ile ilgili işlemlerini incelemek, Cumhuriyet Meclisine rapor verir ve saptadığı yasa dışı işlemleri Başsavcılığa bildirmek;
8. Maliye İşleriyle Görevli Bakanlık tarafından uygulama ile ilgili olarak istenecek hususlarda görüş belirtmek;
9. Yasalarla kendisine verilen diğer görevleri yapmak;
10. Sayıştay, mali denetim yapmaya yetkili olduğu alanlarda hesap verme sorumluluğu çerçevesinde kamu kaynaklarının etkin, verimli, ve tutumlu kullanılıp kullanılmadığını da denetlemektir.

Sayıştay kesin hesap yasa tasarıları, yasada daha kısa bir süre kabul edilmemiş ise, ilgili oldukları mali yılın sonundan başlayarak en geç bir yıl içinde, Bakanlar Kurulunca Cumhuriyet Meclisine sunmak zorundadır. Kurum genel uygunluk bildirimini, ilişkin olduğu kesin hesap yasa tasarısının verilmesinden başlayarak en geç altı ay içinde Cumhuriyet Meclisine sunmalıdır (Anayasa m. 93).

Sonuç

Kuzey Kıbrıs yargı teşkilatını konu alan bu çalışmada Kuzey Kıbrıs yargı sisteminin ortaya koymak, sistemin işleyişini anlatmak ve yargı yerleri arasındaki ilişkileri göstermek hedefimiz olmuştur. Bu çerçevede öncelikle devletin üç erkenden yargı faaliyetinin önemi hakkında açıklamalarda bulunulmuş, ardından mahkemeler değişik ölçütlere göre tasnif edilerek, görev ve yetki alanları tespit edilmiştir. Bu çalışmada amaç uyuşmazlığın söz konusu olması halinde hangi yargı yolunda bulunan hangi mahkemeye başvurulabileceğinin tespit edilmesi ve bu mahkemelerin verdiği kararlara karşı hangi mahkemeye başvurulacağı konusunda açık bir bilgi vermek olmuştur. Mahkemelere ilişkin yasal düzenlemeler Kuzey Kıbrıs hukukunda değişik yasalarda yerini almıştır. Çalışmamızda ilgili bu yasalar tespit edilmiş, common law sisteminin içtihadilik özelliği nedeniyle yeri geldikçe mahkeme kararlarından faydalanılmıştır. Yargı teşkilatının etkisi altında kaldığı Türk hukukunda ve İngiliz hukukunda yer alan yargı teşkilatı hakkında da kısa açıklamalarda bulunulmuştur.

Kuzey Kıbrıs hukukunda yer alan yargı teşkilatı adli yargı, idari yargı, askeri yargı ve anayasa yargısından oluşmaktadır. Kuzey Kıbrıs hukukunda iki dereceli yargı sistemi benimsenmiştir. İlk derece mahkemeleri kaza mahkemeleri, aile mahkemeleri ve ağır ceza mahkemeleridir. Üst derece mahkemesi ise Yüksek Mahkeme olup, bu mahkeme Yüksek İdare Mahkemesi, Anayasa

Mahkemesi ve Yargıtay olarak görev yapmaktadır. Kuzey Kıbrıs hukukunda aile mahkemeleri dışında özel mahkemeler bulunmamaktadır. Genel mahkemeler yanında belirli türde uyuşmazlıklara bakmak üzere özel mahkemeler kurulmasının sebebi sosyal ilişkilere karmaşıklık ve buna bağlı olarak ayrı bir uzmanlık gerektiren uyuşmazlıkların giderek artması ile oluşan ihtiyaçtır. Kanaatimizce bu nedenle Kuzey Kıbrıs hukukunda da özel mahkemelerin kurulması gerekmektedir Kuzey Kıbrıs hukukunda Türk ve İngiliz hukukunun aksine alternatif çözüm yöntemleri gelişmemiştir. Arabuluculuk hakkında yasal düzenleme bulunmamaktadır. Tahkim Yasası vardır, ancak uygulaması bulunmamaktadır. Pek çok gelişmiş ülkede uygulanan alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemlerinin kişiler arasında ortaya çıkan uyuşmazlıklar mahkeme önüne taşınmadan, uyuşmazlığın çözümü için düşünülmesi ve Kuzey Kıbrıs hukukunda bu yöntemlerin yer alması gereklidir. Kuzey Kıbrıs her ne kadar az bir nüfusa sahip olsa da, dava sayısının her yıl gitgide arttığı ve bununla orantılı olarak mahkemelerin iş yükünün arttığı görülmektedir. Alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemlerinin yaygınlaşması bu soruna bir nebze çözüm olacak, az nüfusa sahip ülkede anlaşmazlıkların dava dışında bir yolla çözümü toplumsal barış ve huzurun oluşmasını da sağlayacaktır.

Kaynakça

- AKKAN, Mine: Pekcanitez Usûl Medenî Usûl Hukuku, 15. Bası, Oniki Levha Yayınları, İstanbul, 2017.
- AKTEPE ARTIK, Sezin: Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararları Işığında Medenî Usûl Hukukunda Adil Yargılanma Hakkı, 1. Baskı, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2014.
- ALASLAN, Fatma: Kuzey Kıbrıs Türk Hukukunda Yer Alan Boşanma Sebepleri İle Türk Hukukunda Yer Alan Boşanma Sebeplerinin Karşılaştırılması, 1. Baskı, Yakın Doğu Yayınları, Lefkoşa, 2016.
- ARSLAN, Aziz Serkan: Medenî Usûl Hukukunda Delillerin Toplanması ve Doğrudanlık İlkesi, 1. Bası, Adalet Yayınları, İstanbul, 2012.
- ARSLAN, Ramazan/TANRIVER, Süha: Yargı Örgütü Hukuku, 2. Baskı, Yetkin Yayınevi, Ankara, 2001.
- ASLAN, Zehrettin: “İngiliz Hukukunda İdarenin Yargısal Denetim ve Bu Denetim Sonucunda Verilen Kararın Niteliği”, İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, No:10, (Prof. Dr. Mesut Önen’e Armağan), 1995.
- ATAY, Cevdet: Türk Yargı Sistemi, 2. Bası, Ekin Yayınları, Bursa, 2011.
- AYDAR, Hafize Sevinç: İngiliz Hukukunda Yargısal Emir Kavramı ve Türkşye’de Uygulanabilirliği, (yayımlanmamış doktora tezi), Eskişehir, Anadolu Üniversitesi Sosyoloji Bilimler Enstitüsü, 2007.
- BENNIE, David: A Straightforward Guide to Small Claims and The Country Court, United Kingdom, 2012.
- BEYDOLA, Aysun: Kuzey Kıbrıs Hukukunda Tebligat Yapılamaması ve Hukuki Sonuçları, 1. Bası, Yakın Doğu Yayınları, Lefkoşa, 2016.
- BEYDOLA, Aysun: Kuzey Kıbrıs Hukuk Yargılamasında Kanun Yolu Olarak İstinaf, 1. Bası, Oniki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2020.
- BEYDOLA, Aysun: “Kuzey Kıbrıs Hukukunda Davada Taraf Değişikliği”, Kadir Has Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt:10, Sayı:2, Aralık, 2022, 441-463.
- CANE, Peter: An Introduction to Administrative Law, 5. Bası, Oxford Üniversitesi Yayınları, Oxford, 2011.
- DURAN, Lütfi: İdare Hukuku Ders Notları, 1. Bası, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, İstanbul, 1982.
- EKŞİ, Nuray: Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nda Tahkim, 1. Bası, Beta Yayınları, İstanbul, 2013.
- ERHURMAN, Tufan: Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti İdari Yargılama Hukuku, 1. Bası, Işık Kitapevi, Kıbrıs, 2012.

- KARSLI, Abdurrahim: Medenî Muhakeme Hukuku, 5. Bası, Filiz Kitabevi, İstanbul, 2020.
- KURU, Baki/ARSLAN, Ramazan/YILMAZ, Ejder: Medenî Usûl Hukuku, 25. Bası, Yetkin Yayınları, Ankara, 2014.
- KURU, Baki: İstinaf Sistemine Göre Yazılmış Medenî Usûl Hukuku, 1. Bası, Legal Yayıncılık, İstanbul, 2016.
- KUTLU, Meltem: “İdari Usul ve İdare Sözleşmeleri”, İdare Usul Kanunu Hazırlığı Uluslararası Sempozyumu, Ankara, 1998.
- KÜRŞAT, Rauf: Alternatif Uyuşmazlık Çözüm Yolları, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Lefkoşa, 2013.
- MCCLOUD, Victoria: Civil Procedure 2012/2013, United Kingdom, 2012.
- NECATİĞİL, Zaim: Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti’nde Anayasa ve Yönetim Hukuku, 1. Bası, Rüstem Kitabevi, Lefkoşa, 1988.
- O’HARE, John/BROWNE: Kevin, Civil Litigation, London, 2013.
- ÖZAY, İl Han: “Komisyonlar Saltanatı Ülkesinin İdare Hukuku, İdare Hukuku ve İlimleri Dergisi, Sayı:1-3, 1983.
- ÖZEKES, Muhammet: Pekantez Usûl Medenî Usûl Hukuku, 15. Bası, Oniki Levha Yayınları, İstanbul, 2017.
- ÖZBEK, Mustafa Serdar: Alternatif Uyuşmazlık Çözümü, 5. Bası, Yetkin Yayınları, Ankara, 2022.
- PEARL, Patricia/DODD, Christopher: Small Claims Procedure in The Country Court, United Kingdom, 2014.
- POSTACIOĞLU İlhan/ALTAY, Sümer: Medenî Usûl Hukuku Dersleri, 7. Bası, Vedat Kitapçılık, İstanbul, 2015.
- SAĞLAM, Fazıl: Anayasa Hukuku Ders Notları, 1. Bası, Yakın Doğu Yayınları, Lefkoşa, 2013.
- SAĞLAM, Fazıl: Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Anayasa Hukuku Dersleri, 1. Bası, Yakın Doğu Üniversitesi Yayınları, Lefkoşa, 2016 (Anayasa Hukuku Dersleri).
- SİME, Stuart: A Practical Approach to Civil Procedure, 25. Bası, Oxford Üniversitesi Baskısı, United Kingdom, 2022.
- SÖZMENER, Hasan: Medenî Usûl I, Cilt I, 1. Bası, Lefkoşa, 2008.
- SÖZMENER, Hasan: Ceza Genel ve Ceza Usul Hukuku, 1. Bası, Lefkoşa, 2014.
- ULUKAPI, Ömer: Medenî Usûl Hukuku, 3. Bası, Mimoza Yayınları, Konya, 2015.
- ÜSTÜNDAĞ, Saim: Medenî Yargılama Hukuku, 6. Bası, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, İstanbul, 1997.

- VEZİROĞLU, Çetin/GÜMÜŞ, Aysun: KKTC Ceza Usul Hukuku, 1. Bası, Işık Kitabevi, Lefkoşa, 2012.
- WILD, Charles/WEINSTEIN, Stuart: Smith and Keenan's English Law, 17. Bası, United Kingdom, 2010.
- YENİSEY, Feridun: Ceza Muhakemesi Hukukunda İstinaf ve Tekrar Kabulü Sorunu, 1. Bası, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 1979.
- YILDIRIM, Kamil, Mehmet: Hukuk Devletinin Gereği, 1. Bası, Nesil Matbaacılık, İstinaf, İstanbul, 2000.
- YILMAZ, Ejder: İstinaf, Yetkin Yayınları, 1. Bası, Ankara, 2005.
- ZABUNOĞLU, Yahya: İdari Yargı Hukuku Dersleri, 1. Bası, Ankara, 1980, 1981.